

Promo - LEX

Promovarea Democrației și a Drepturilor Omului

**National Endowment
for Democracy**

Supporting freedom around the world

RAPORT

DREPTUL LA LIBERTATEA ȘI SIGURANȚA PERSOANEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

RETROSPECTIVA ANULUI 2016

CHIȘINĂU - 2017

Promo - LEX

Promovarea Democrației și a Drepturilor Omului

**National Endowment
for Democracy**

Supporting freedom around the world

RAPORT

DREPTUL LA LIBERTATEA ȘI SIGURANȚA PERSOANEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

RETROSPECTIVA ANULUI 2016

CHIȘINĂU - 2017

Conținut:

Nicoleta Hriplivîi, Alexandru Postica, Ion Manole

Coordonare ediție:

Olga Manole, Ana Baltă

Procesare computerizată:

„Depol Promo” SRL

Toate drepturile sunt protejate. Conținutul Raportului poate fi utilizat și reprodus în scopuri non-profit și fără acordul prealabil al Asociației Promo-LEX cu condiția indicării sursei de informație.

SE DISTRIBUIE GRATUIT

Promo - LEX

Promovarea Democrației și a Drepturilor Omului

Asociația PROMO-LEX

bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 127

Chișinău, Republica Moldova

Tel./fax: (+373 22) 450024

E-mail: info@promolex.md

www.promolex.md

**National Endowment
for Democracy**

Supporting freedom around the world

National Endowment for Democracy

1025 F Street NW. SUITE 800,

Washington DC 20004, USA

tel: (+1 202) 3789700

E-mail: info@ned.org

www.ned.org

Punctele de vedere exprimate în Raport reflectă opinia și poziția Asociației Promo-LEX. Acestea nu pot fi interpretate sub nici o formă ca reflectând opinia și poziția National Endowment for Democracy (NED).

Raportul este realizat în cadrul proiectului: „Promovarea respectării drepturilor omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova”, implementat de Asociația Promo-LEX, cu suportul financiar al National Endowment for Democracy (NED).

CUPRINS

INTRODUCERE	5
CAPITOLUL I - CADRUL LEGAL	7
A. Reglementări juridice internaționale	7
• Mecanismul ONU de protecție a drepturilor omului	7
• Mecanismul CoE de protecție a drepturilor omului	10
B. Reglementări juridice naționale	12
CAPITOLUL II – PROVOCĂRI MAJORE	14
A. Utilizarea frecventă al arestului preventiv	14
B. Examinarea ineficientă a demersurilor și încheierilor de aplicare a arestului.	16
• Motivarea demersurilor procurorilor și a încheierilor judecătorilor privind arestul prin formule generale și abstracte	17
• Neindicarea în încheierile privind arestul preventiv a motivelor care ar justifica ineficiența altor măsuri alternative arestului preventiv, cerință prevăzută expres de art.185 CPP	19
• Prelungirile nemotivate a menținerii persoanei în arest și lipsa eficienței recursului împotriva arestului aplicat de judecătorul de instrucție.....	20
• Nerespectarea principiului egalității armelor favorizată de nedivulgarea informațiilor	22
C. Dreptul la libertate și siguranță a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale	23
• Lipsirea de capacitate juridică și instituționalizarea în instituții medicale sau rezidențiale	23
D. Privarea de libertate în regiunea transnistreană	24
• Lipsa garanțiilor procedurale în "legislația RMN" la examinare a cauzelor privind aplicare arestului preventiv	25
• Prelungirea "automată" a termenului arestului și ineficiența controlului judiciar	27
• Instanțele și alte autorități ale "RMN" nu satisfac condițiile privind independența și imparțialitatea.	27
• Arestul dispus de "instanțele RMN" depășește limitele rezonabile.	28
RECOMANDĂRI	30
ANEXE	32

ABREVIERI

CC	Curtea Constituțională a Republicii Moldova
CDESC	Comitetul ONU pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale
CDO	Comitetul pentru Drepturile Omului
CDPD	Convenția privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități
CEDO	Convenția Europeană a Drepturilor Omului
CM	Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei
CNA	Centrul Național Anticorupție
CoE	Consiliul Europei
CP	Codul Penal al Republicii Moldova
CPP	Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova
CPT	Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și a Tratatamentelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante
CSJ	Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova
CSM	Consiliul Superior al Magistraturii
CtEDO	Curtea Europeană a Drepturilor Omului
DAJ	Departamentul de Administrare Judecătorească
DIP	Departamentul Instituțiilor Penitenciare
EPU	Evaluarea Periodică Universală
HRC	Consiliul ONU pentru Drepturile Omului
INJ	Institutul Național de Justiție
MAI	Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova
MJ	Ministerul Justiției al Republicii Moldova
ONG	Organizație Neguvernamentală
ONU	Organizația Națiunilor Unite
OSCE	Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
PIDCP	Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice
UE	Uniunea Europeană
"RMN"	Republica Moldovenească Nistreană

INTRODUCERE

Dreptul la libertate și siguranță, în sensul art. 5 al Convenției Europene a Drepturilor Omului (CEDO), cât și art. 9 al Pactului Organizației Națiunilor Unite (ONU) privind drepturile civile și politice este recunoscut oricărei persoane. Aceasta nu poate fi sau rămâne privată de libertatea sa, decât în anumite situații prevăzute de lege și beneficiind de anumite garanții contra arbitrarului. Astfel, privarea de libertate în sensul art. 5 CEDO vizează nu doar persoanele ținute în arest, ci și orice altă formă de detenție în custodia autorităților.

Fără acces la o justiție echitabilă, drepturile și libertățile garantate de Constituția Republicii Moldova nu pot fi realizate. "Un sistem judiciar puternic și independent este esențial pentru a se asigura fiecărei persoane dreptul la un proces echitabil atunci când apare în fața instanței, precum și a unui recurs efectiv atunci când drepturile persoanelor au fost încălcate. (...) reformele trebuie să asigure întotdeauna garanțiile împotriva oricăror interferențe necorespunzătoare, astfel încât judecătorii să se poată pronunța în mod imparțial, fără teama de represii (Róisín Pillay, Director of the ICJ Europe Programme)".¹

Rezultatele Raportului Freedom House cu referire la Republica Moldova pentru anii 2015, 2016 și 2017 prezintă date îngrijorătoare cu privire la nivelul democrației și sistemul judecătoresc. Acest Raport indică asupra faptului că nivelul democrației a scăzut. Una din cauzele degradării situației la acest capitol, constituie problemele din sistemul judiciar și corupției. Independența puterii judecătorești a scăzut de la un rating de 4.75 puncte (anul 2015-2016) la 5.00 puncte (prima parte a anului 2017). Motive de aplicare a unor coeficienți negativi în domeniul justiției a constituit intimidarea judecătorilor, lipsa de reforme pentru a asigura integritatea la numirea judecătorilor.²

La ultima Adunare Generală a Judecătorilor din 11.03.2017 s-au adus declarații dure din partea unor judecători în privința integrității și independenței sistemului judecătoresc.³

„Autoritatea sistemului judecătoresc e la pământ. Societatea nu are încredere în justiție...!”, a declarat Tatiana Răducanu, membru al Consiliul Superior al Magistraturii.

Pe parcursul anului 2016, s-a constatat o activizare a organelor de urmărire penală în ceea ce privește investigarea infracțiunilor de corupere, ce a determinat o serie de rețineri și arestări ale mai multor funcționari⁴. Acest fenomen a relevat o altă problemă – aplicare diferențiată, selectivă și nejustificată a măsurilor preventive.

Aceste concluzii sunt susținute și de comunitatea avocaților care a menționat cazuri de intimidare a judecătorilor care au avut loc în 2016⁵. În acest context, la 3 martie 2017 Uniunea Avocaților

1 Rapoartele misiunii de monitorizare în Moldova: mai multe activități necesare pentru implementarea reformelor judiciare / ICJ - Comisia Internațională a Juriștilor/<https://www.icj.org/moldova-more-work-needed-to-implement-judicial-reforms/>

2 Raportul Națiunilor în Tranzit/False promisiuni de populism /<https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2017/moldova>

3 <http://www.jurnal.md/ro/justitie/2016/3/11/sageti-in-curtea-justitiei-mai-multi-magistrati-au-criticat-dur-sistemul-la-adunarea-general-a-judecatorilor-csm-s-a-transformat-in-arma-secreta-a-guvernarii/>

4 Ema Tăbărtă, fostul viceguvernator al Băncii Naționale a Moldovei (BNM) pentru 25 de zile și un șef de direcție al BNM va rămâne și el în arest 25 de zile <http://www.zdg.md/stiri/stiri-justitie/ema-tabarta-ramane-in-arest>; Unsprezece judecători și trei executori s-au ales cu arest preventiv pentru 30 de zile <http://unimedia.info/stiri/update-seriviciul-de-presa-al-cna-la-moment-noua-judecatori-si-un-executor-au-fost-plasati-in-arest-pentru-30-de-zile-94683.html>;

5 Cazurile judecătorului de instrucție Dorin Muntean <https://anticoruptie.md/ro/dosare-de-coruptie/societatea-civila-despre-urmarirea-penala-pornita-pe-numele-judecatorului-dorin-munteanu-prin-astfel-de-actiuni-se-instaureaza-frica-in-randul-magistratilor> "Societatea civilă, despre urmărirea penală pornită pe numele judecătorului Dorin Munteanu: „Prin astfel de acțiuni se instaurează frica în rândul magistratilor”

a făcut un apel către Procuratura Generală a Republicii Moldova, către Consiliul Superior al Magistraturii (CSM), către Ministerul Justiției al Republicii Moldova (MJ) și Curtea Supremă de Justiție (CSJ) privind garantarea independenței în înfăptuirea actului în justiție, inclusiv în ceea ce ține de cazurile de adoptare a măsurilor preventive în cauzele penale.⁶ Potrivit acestui apel, avocații constată cu îngrijorare că în ultima perioada se aplică excesiv și nejustificat arestul preventiv față de clienții săi.

Potrivit altui raport se relevă că în anul 2016 au existat încălcări frecvente ale dreptului la un proces echitabil, ședințele de judecată în unele cazuri de interes public sporit au fost petrecute cu ușile închise, iar publicul nu a avut acces la informație⁷.

Pentru reliefaarea cât mai precisă a situației din domeniul vizat, au fost analizate mai multe rapoarte, studii, cazuri și situații care au avut loc pe parcursul anului 2016. Prezentul raport nu va atinge instituția reținerii și a măsurii preventive de constrângere – arestul la domiciliu, întrucât în 2016 au fost realizate anumite studii specifice acestor subiecte. Primul realizat de Fundația Soros-Moldova,⁸ în care a fost analizată foarte detaliat chestiunea privind frecvența solicitării sau aplicării arestării la domiciliu în locul arestării preventive. Cel de al doilea raport de referință în domeniu ar fi Raportul privind analiza de necesități pentru reglementarea arestului și reținerii de către poliție elaborat în cadrul Proiectului *Garanții Procesuale la etapa prejudiciară a procesului penal* implementat de Fundația Soros-Moldova în parteneriat cu Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova (MAI).

Astfel, recomandările din acest Raport au vizat eliminarea unor deficiențe normative și poate într-o măsură mai mare s-a referit la modificarea practicilor curente care perpetuează violarea dreptului la libertate și siguranță a persoanei în Republica Moldova.

6 Declarația Uniunii Avocaților privind garantarea independenței în înfăptuirea actului justiției, inclusiv în ceea ce ține de cazurile de adoptare a măsurilor preventive în cauze penale <http://uam.md/index.php?pag=news&id=875&rid=1201&l=ro>

7 Potrivit Amnesty International Moldova, procesul închis al unui demnitar înalt cum ar fi cazul lui Filat Vladimir, a cauzat mai multe întrebări decât răspunsuri. Apărarea a semnalizat încălcări de procedură și lipsa egalității armelor între părți, însă din cauza procedurilor de tip închis, nici o revendicare nu a putut fi verificată independent. Jurnaliștii sau activiștii nu au avut acces în sala de judecată. Aici este de menționat cazul lui Veaceslav Platon <http://agora.md/stiri/28505/amnesty-international-moldova-filat-platon-si-petrenco-nu-au-avut-parte-de-un-proces-echitabil>.

8 Măsurile alternative pentru arestarea preventivă/ analiză empirică și teoretică a cadrului legal în domeniu (2016) http://soros.md/files/publications/documents/Masuri_alternative_arestare_preventiva.pdf

CAPITOLUL I.

CADRUL LEGAL

Având în vedere faptul că instrumentele internaționale aplicabile tematicii acestui Raport, au fost detaliat expuse în numeroase alte lucrări, în raport vom insista doar asupra unora din ele.

A. REGLEMENTĂRI JURIDICE INTERNAȚIONALE

Cadrul legal internațional stabilește de principiu anumite standarde internaționale care trasează cadrul general la care statele urmează să raporteze legislația lor internă. Libertatea și siguranța persoanei constituie obiectul mai multor prevederi internaționale pe care statele părți se obligă să le aplice imediat și efectiv.

Mecanismul ONU de protecția drepturilor omului

a) Convențiile relevante

Izvorul de bază al tuturor Convențiilor este Declarația Universală a Drepturilor Omului, care în art.3 menționează că „Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale” (10 decembrie 1948, Adunarea Generală ONU).

Republica Moldova are o experiență bogată în ceea ce privește semnarea și ratificarea actelor din sistemul de tratate ONU privind drepturile omului, care la rândul lor, fiecare au un mecanism de monitorizare periodică în cadrul Comitetului relevant:

- Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice (PIDCP) ;
- Pactul Internațional privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale;
- Convenția Internațională privind Eliminarea Tuturor Formelor de Discriminare Rasială;
- Convenția asupra Eliminării tuturor Formelor de Discriminare Față de Femei;
- Convenția Împotriva Torturii și altor Pedepse sau Tratamente Crude, Inumane sau Degradante;
- Convenția privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități (CDPD);
- Convenția cu privire la Drepturile Copilului;
- Protocolul Opțional la Convenția pentru Prevenirea Torturii.

Prevederi similare sunt specificate expres și în art.9 din PIDCP , adoptat de Adunarea Generală ONU la 16 decembrie 1966. Comitetul ONU pentru Drepturile Omului (CDO) merit să monitorizeze implementarea Convenției menționate, elaborează periodic anumite Comentarii Generale. Unul din aceste comentarii se referă la art.9 la Convenție elaborat de Comitetul ONU.¹

Garanții privind protecția dreptului la libertate în privința copiilor, sunt prevăzute în dispozițiile art.37 alineatul 1 lit. (b) Convenția cu privire la Drepturile Copilului: *”Nici un copil să nu fie*

¹ Comentariul General nr.35 CCPR/C/GC/35 privind Articolul 9 dreptul la libertate/16.12.2014/ http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=8&DocTypeID=11

privat de libertate în mod ilegal sau arbitrar. Arestarea, deținerea sau întemnițarea unui copil trebuie să fie conformă cu legea și nu va fi decât o măsură extremă și cât mai scurtă posibil”.

Regulile de la Tokyo, care sunt cunoscute și sub numele de “*Standarde și Reguli minime ale Națiunilor Unite privind măsurile non-custodiale*” prevăd de asemenea și faptul că, în cazul copiilor, se poate recurge la privarea de libertate doar ca la o măsură extremă și pentru perioada cea mai scurtă care se impune.²

Persoanele lipsite arbitrar sau ilegal de libertate, pot adresa plângeri individuale mai multor organisme create în baza tratatelor internaționale din cadrul sistemului ONU:

- Comitetul pentru Drepturile Omului în temeiul primului Protocol opțional (CDO)³
- Grupul de Lucru privind detenția arbitrară⁴
- *Raportorii Speciali tematici ai ONU*

Republica Moldova a formulat declarații cu privire la primul și al doilea PIDCP. Aceste declarații se referă la limitarea aplicabilității teritoriale a acestora în privința unei părți din teritoriul Republicii Moldova – regiunea transnistreană: “*Până la restabilirea deplină a integrității teritoriale a Republicii Moldova, prevederile protocolului se aplică doar pe teritoriul controlat efectiv de autoritățile Republicii Moldova.*”⁵

Cu toate acestea, Republica Moldova a recunoscut competența CDO de a primi și examina comunicările tuturor persoanelor aflate sub jurisdicția sa. Este notoriu faptul că sub jurisdicția Republicii Moldova sunt și persoanele aflate în regiunea transnistreană⁶, iar negarea garanțiilor Primului Protocol Opțional pentru persoanele ale căror drepturi sunt violate în această regiune, ar provoca un conflict dintre obiectul și scopul acestui Protocol.

b) Evaluarea Republicii Moldova de către CDO

La 18-19 octombrie 2016, CDO la cea de-a 118 sesiune a examinat al treilea raport periodic al Republicii Moldova cu privire la implementarea prevederilor PIDCP.⁷ Comitetul creat din 18 experți internaționali a formulat recomandări Guvernului Republicii Moldova, care urmează a fi implementate până la următoarea sesiune peste 5 ani.

În acest sens, în raportul Comitetului s-a făcut referire *inter alia* și la situația respectării în Republica Moldova a libertății individuale și a siguranței persoanei, înaintând Guvernului Republicii Moldova recomandarea privind *garantarea tuturor persoanelor reținute a unui avocat imediat după reținere și pe parcursul tuturor etapelor de detenție.*

De asemenea, în legătură cu faptul că în Republica Moldova persoanele bănuite de săvârșirea unei infracțiuni pot fi reținute pentru o perioadă de 72 de ore înainte de a fi adus în fața unui judecător, experții CDO au formulat și în acest sens o recomandare: “*Statul trebuie să respecte legislația și practica sa în conformitate cu Articolul 9 al Pactului, ținând seama de comentariul general al Comitetului nr. 35 (2014) privind libertatea și securitatea persoanelor, în care Comitetul*

2 <http://www.unicef.ro/wp-content/uploads/practici-si-norme-privind-sistemul-de-justitie-juvenila-din-romania.pdf>

3 <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CCPR/Pages/CCPRIndex.aspx>

4 <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Detention/Pages/WGADIndex.aspx>

5 Raportul alternativ al Promo-LEX la sesiunea 118 a CDO ONU pe marginea celui de-al treilea Raport periodic al RM, pag.5 <https://promolex.md/3427-alternative-report-to-the-un-human-rights-committee-regarding-moldovas-third-periodic-report-regarding-the-implementation-of-international-covenant-on-civil-and-political-rights/>

6 Cauza Mozer v.Rusia și Moldova; cererea nr.11138/10, Hotărârea din 23 februarie 2016 (§ 333)

7 Observații finale privind cel de-al treilea Raport periodic al Republicii Moldova (CCPR/C/MDA/CO/3 din 18 noiembrie 2016) http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2fC%2fMDA%2fCO%2f3&Lang=en

consideră, în general, o perioadă de 48 de ore ca fiind suficient pentru a aduce persoanele arestate în fața unui judecător”.

De asemenea, Comitetul s-a arătat îngrijorat cu privire la faptul că persoanele din regiunea transnistreană nu se pot bucura de același nivel de protecție a drepturilor lor prevăzute de Pact ca și celelalte persoane din restul țării, recomandând Republicii Moldova: *”să-și revizuiască politicile și să ia toate măsurile necesare pentru a se asigura că persoanele din regiunea transnistreană să se bucure efectiv de drepturile garantate lor de Pact, inclusiv și de acele drepturi care au făcut obiectul recomandărilor elaborate de Expertul Superior al Națiunilor Unite, Thomas Hammarberg.”*⁸

Deși, Comitetul a apreciat măsurile întreprinse de statul-parte pentru a promova și proteja drepturile persoanelor cu dizabilități, inclusiv legate de elaborarea unor politici menite să înlocuiască instituționalizarea, Comitetul și-a exprimat însă, îngrijorarea cu privire la: *”Instituționalizarea forțată și administrarea fără consimțământul persoanei a tratamentului psihiatric pentru persoanele cu dizabilități pe motive de incapacitate mintală sau intelectuală”.*

În acest sens a fost recomandat ca să *”fie revizuită legislația națională și practicile relevante cu privire la reținerea forțată pe motive de dizabilitate mintală sau intelectuală, în scopul asigurării că detenția se aplică, ca o măsură excepțională și pentru cea mai scurtă perioadă de timp posibil, și că existența unei dizabilități nu justifică, în sine o pedeapsă privativă de libertate”.*

c) Evaluarea Periodică Universală ONU (EPU)⁹

Situația drepturilor omului din Republica Moldova a fost examinată la 4 noiembrie 2016 în cadrul Grupului de Lucru pentru EPU al Consiliului ONU pentru Drepturile Omului (HRC) la Geneva. În cadrul sesiunii a XXVI-a a Grupului de lucru al HRC pentru EPU, 75 de state au formulat întrebări și recomandări Guvernului Republicii Moldova, acoperind o gamă vastă de probleme din domeniul protecției drepturilor omului în Moldova.¹⁰

Cu referire la libertatea și securitatea persoanei, Republica Moldova a acceptat mai multe recomandări formulate de statele-membre, după cum urmează:

- De a întreprinde măsuri corespunzătoare pentru a iniția elaborarea mecanismului de monitorizare a situației în domeniul drepturilor omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova cu implicarea reprezentanților societății civile de pe ambele maluri ale râului Nistru;
- Oferirea susținerii sistematice și asistenței victimelor abuzurilor aferente drepturilor omului în regiunea transnistreană;
- Asigurarea dreptului persoanelor cu dizabilități de a locui independent prin elaborarea planului național de acțiuni privind dezinstituționalizarea și incluziunea persoanelor cu dizabilități în comunitățile lor;
- Stimularea aprobării legislației orientate spre garantarea autonomiei persoanelor cu dizabilități pentru a îmbunătăți incluziunea lor socială.

⁸ Raport privind drepturile omului în regiunea Transnistreană a RM (14 februarie 2013) <https://assets.documentcloud.org/documents/889086/raport-onu-drepturile-omului-in-transnistria.pdf>

⁹ <https://promolex.md/evaluarea-periodica-universala/>

¹⁰ Raport preliminar al Grupului de lucru privind Evaluarea Periodică Universală*/ 8 noiembrie 2016 http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/UPR%20Recommendations%202016_RO.pdf

d) Raportorul Special ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități

Încă la 5 august 2011, Raportorul Special ONU privind tortura și alte tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante, a stabilit că izolarea persoanelor cu dizabilități mintale, indiferent de durată, poate predispuce spre încălcarea gravă a drepturilor și libertăților fundamentale¹¹. Izolarea persoanelor în instituții medicale cu profil psihiatric sau în instituții sociale pe un termen îndelungat sau nedeterminat în baza dizabilității nu are suport terapeutic și implicat legislativ¹².

În rezultatul vizitei sale din 2015, Raportorul Special ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități a analizat și aspectele legate de privarea de libertate a persoanelor cu dizabilități mintale¹³. Raportorul Special a analizat modul în care persoanele cu dizabilități sunt internate în instituțiile psihoneurologice rezidențiale și spitale de psihiatrie. Acesta ar fi subliniat că de multe ori persoanele sunt lipsite pentru perioade lungi de timp de libertate ca urmare a unei dizabilități reale sau percepute. Temeiuri pentru detenție îndelungată constituie mai multe prevederi, care legitimează detenția forțată și administrarea non consensuală a tratamentului psihiatric persoanelor cu dizabilități. Raportorul a formulat următoarele recomandări:

- În conformitate cu obligațiile care îi revin în temeiul art. 14 din CDPD, să oprească imediat privarea de libertate a persoanelor cu dizabilități pe baza unei dizabilități reale sau percepute și să ia măsuri prompte de revizuire a dispozițiilor legale care permit în prezent detenția din motive de sănătate mintală sau în instituțiile de sănătate mintală;
- Cercetarea și urmărirea penală cu promptitudine și completă a cazurilor de încălcare a drepturilor omului, care sunt invocate de către persoanele cu dizabilități și / sau familiile acestora, avertizorii de integritate și / sau depistate de organisme de reglementare.

Mecanismul Consiliului Europei (CoE) de protecție a drepturilor omului

a) Curtea Europeană pentru Drepturile Omului (CtEDO)

Republica Moldova a aderat la CoE pe 13 iulie 1995. În calitate de stat-membru, a ratificat CEDO și majoritatea protocoalelor adiționale la această Convenție.¹⁴ Actualele standarde regionale cu privire la respectarea dreptului la libertate sunt cuprinse în art.5 al CEDO, dar și în anumite Recomandări a CoE. (*a se vedea Anexa nr.1*)

Ca și în cazul altor instrumente internaționale, Moldova a făcut mai multe declarații privind excluderea aplicării anumitor acte internaționale pe teritoriul regiunii transnistrene¹⁵. Astfel, în instrumentul de ratificare a CEDO, aceasta a declarat: *Republica Moldova (...) nu va putea garanta respectarea prevederilor Convenției în legătură cu acțiunile sau omisiunile organelor auto-proclamatei "Republicii Moldovenești Nistrene" pe teritoriul controlat efectiv de aceste*

11 Raportul interimar al Raportorului Special al Consiliului pentru Drepturile Omului privind tortura și alte tratamente crude, inumane sau degradante A/66/268 din 05 August 2011, p. 67-68, 78 <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/445/70/PDF/N1144570.pdf?OpenElement>

12 Vezi Raportul Raportorului Special pentru tortură și alte forme crude, inumane sau degradante de tratament sau pedeapsă, Manfred Nowak, A/63/175 (p.55 – 56) și Standardele CPT, pg.58-64

13 Raportul Raportorului Special privind drepturile persoanelor cu dizabilități referitor la misiunea sa în Republica Moldova/2 februarie 2016 <http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/A%20HRC%2031%2062%20Add.2%20ro.pdf>

14 <http://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-treaties/-/conventions/chartSignature/3>

15 A se vedea, de exemplu: <http://lex.justice.md/md/326262/> (Legea Nr. 260 din 06.12.2007 pentru ratificarea Protocolului opțional la Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice); <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=317005> (Legea Nr. 273 din 29.07.2006 pentru aderarea la cel de-al doilea Protocol facultativ la Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice privind abolirea pedepsei cu moartea).

organe, până la soluționarea definitivă a conflictului din regiune.¹⁶

Totuși, CtEDO a considerat că această declarație nu este valabilă în sensul art.57 a CEDO.¹⁷ Prin urmare, Guvernul trebuie să-și îndeplinească angajamentele asumate prin Convenție față de toate persoanele care se află pe teritoriul său, inclusiv celor aflați în regiunea transnistreană.

În anul 2016, CtEDO a înregistrat 839 de cereri depuse împotriva Moldovei¹⁸, cu 17% mai puțin decât în 2015. În pofida reducerii numărului cererilor, numărul acestora raportat la populația țării este foarte mare, adică de 4 ori mai mult decât media europeană. La acest capitol, în 2016, Moldova se afla pe locul 7 din cele 47 de țări membre ale CoE. În anul 2016, au fost comunicate cel puțin 41 cauze¹⁹, dintre care în 14 cauze a fost invocată violarea art. 5 CEDO. Este important de subliniat că 9 cereri din cele 14 invocă violări ale dreptului la libertate și siguranță comise pe teritoriul regiunii transnistrene. (*a se vedea Anexa nr.2*)

În cauzele comunicate, reclamantii au invocat violarea garanțiilor prevăzute de paragrafele 1, 3 și 4 a art. 5 CEDO:

- Detenția ilegală - art. 5 § 1 CEDO;
- Lipsa motivelor pertinente și suficiente pentru aplicarea arestului - art. 5 § 3 CEDO;
- Lipsa accesului apărării la materialele dosarului penal, necesare pentru a contesta detenția reclamantului – art. 5 § 4 CEDO.

Totodată în 2016, CtEDO a pronunțat 993 de hotărâri, cu 21% mai mult decât în anul precedent²⁰, dintre care 23 se referă la Republica Moldova²¹. În 5 hotărâri a fost constată violarea art. 5 CEDO. (*a se vedea Anexa nr.3*)

b) Comitetul de Miniștri al CoE

Comitetul de Miniștri exercită, potrivit art.46 din CEDO, supravegherea executării hotărârilor CtEDO și îndeplinirea clauzelor de reglementare amiabilă din partea guvernelor statelor-membre aCoE.

Odată înregistrate în procedura Comitetului de Miniștri, cauzele se clasifică în grupuri sau se examinează separat dacă sunt considerate izolate. Comitetul de Miniștri aplică două forme de supraveghere a cauzelor clasificate în grupuri: (i) într-o procedură avansată, care implică o mai mare atenție din partea Comitetului de Miniștri sau (ii) într-o procedură standard, unde se notează progresele și statele-respondente au o marjă largă de apreciere în modul de implementare.

Comitetul de Miniștri, în temeiul prevederilor art.46 a CEDO, monitorizează executarea de către state a măsurilor cu caracter individual sau general. Măsurile cu caracter individual presupun, după caz, fie achitarea compensațiilor ori redeschiderea de proceduri și repararea erorilor judiciare ori de investigații; înlăturarea impunității sau executarea unor măsuri și instrucțiuni speciale dispuse de CtEDO în cazuri izolate (eliberarea persoanelor deținute ilegal, reexaminarea cazurilor penale, chiar și recalcularea pedepselor penale, etc.).

16 Parlamentul Republicii Moldova, Hotărâre privind ratificarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, 21 August 1997, para.1, disponibil la: www.lhr.md/docs/hot.parl.1298.doc.

17 a se vedea Catan și alții c. Moldova și Rusia, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, nr. 43370/04, 8252/05 și 18454/06, 19 octombrie 2012, alin. 110; Mozer c. Moldova și Rusia, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, nr. 11138/10, 23 februarie 2016, para. 100.

18 Republica Moldova la Curtea Europeană a Drepturilor Omului în anul 2016. http://crjm.org/wp-content/uploads/2017/01/NA-CRJM-CtEDO-2016-ro_Rev.031.pdf

19 Sinteza datelor privind activitatea Curții Europene a Drepturilor Omului în anul 2016 din 27 ianuarie 2017, CRJM/http://crjm.org/wp-content/uploads/2017/01/NA-CRJM-CtEDO-2016-ro_Rev.031.pdf

20 Raportul de activitate al CtEDO pentru anul 2016/ http://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2016_ENG.pdf

21 Sinteza datelor privind activitatea Curții Europene a Drepturilor Omului în anul 2016 din 27 ianuarie 2017, CRJM

Măsurile cu caracter general au scopul prevenirii încălcărilor Convenției, înlăturarea problemelor sistemice identificate prin hotărârile Curții Europene și care impun necesitatea adoptării sau modificării actelor normative, documentelor de politici, instituirea sau schimbarea de practici, instruire și alte măsuri relevante. (*a se vedea Anexa nr. 4*)

B. REGLEMENTĂRI JURIDICE NAȚIONALE

Potrivit art. 25 al Constituției Republicii Moldova, nimeni nu poate fi reținut și arestat decât în cazurile și modul prevăzute de lege. Prevederile exprese ale art. 25 reglementează garanțiile constituționale pentru protejarea persoanei împotriva aplicării excesive a unei astfel de măsuri.

În anul 2016, unele prevederi legale privind libertatea individuală și siguranța persoanei au fost supuse unei verificări de către Curtea Constituțională (CC).

Astfel, prima Hotărâre relevantă aspectului libertății individuale este cea privind interpretarea articolului 135 alin. (1) lit. a) și g) din Constituția Republicii Moldova²², prin intermediul căreia s-a oferit dreptul tuturor instanțelor judecătorești de a sesiza CC cu privire la controlul constituționalității normelor legale.

În altă hotărâre²³, Curtea s-a expus *inter alia* asupra principiului proporționalității și rezonabilității la aplicarea arestului preventiv,²⁴ astfel CC a menționat că arestul preventiv trebuie aplicat doar în cazuri strict necesare în care nu există alternative și ca o măsură de ultimă instanță, dar nu ca măsură de pedeapsă.

CC a hotărât²⁵ ca în sensul art. 25 alin.4) din Constituție arestul preventiv să fie aplicat pentru o perioadă totală de cel mult 12 luni, care să includă atât etapa urmăririi penale, cât și etapa judiciară.

În aceeași ordine de idei, prin Hotărârea Nr.9 din 29.04.2016 privind modul de executare a Hotărârii CC nr.3 din 23 februarie 2016 privind excepția de neconstituționalitate a al. (3), (5), (8) și (9) ale art. 186 din Codul de Procedură Penală (CPP) (termenul arestului preventiv), CC a atras atenția că reîncadrarea juridică a faptei nu trebuie să genereze calcularea unui nou termen de arest preventiv al persoanei.

Într-o altă hotărâre²⁶, CC s-a expus asupra clarității normelor ce reglementează liberarea provizorie. În acest sens, Curtea a constatat că articolul 191 din CPP instituie anumite restricții pentru drepturile și libertățile persoanei însă fără a reglementa durata pentru care poate fi dispusă liberarea provizorie sub control judiciar. Acest fapt generează o situație de incertitudine pentru persoanele liberate provizoriu sub control judiciar, aceștia neavând posibilitatea de a-și adapta conduita și a-și apăra drepturile procesuale. Astfel, în vederea remedierii deficienței de reglementare și înlăturării viciului de neconstituționalitate, CC a formulat o adresă către Parlament²⁷ pentru a se opera modificări în CPP, ținând cont de raționamentele menționate *supra*.

22 Hotărârea Curții Constituționale nr.2 din 09.02.2016 pentru interpretarea articolului 135 alin. (1) lit. a) și g) din Constituția RM <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=556&l=ro>

23 Hotărârea Curții Constituționale nr.3 din 23.02.2016 privind excepția de neconstituționalitate a alineatelor (3), (5), (8) și (9) ale articolului 186 din CPP (*termenul arestului preventiv*) / <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=557&l=ro>

24 Raportul Curții Constituționale privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2016, Chișinău, 19 ianuarie 2017, pag. 42

25 Hotărârea nr.3 din 23.02.2016 privind excepția de neconstituționalitate a alineatelor 3), 5), 8) și 9) ale articolului 186 CPP / <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=557>

26 Hotărârea nr.17 din 19.05.2016 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 191 din Codul de procedură penală (liberarea provizorie sub control judiciar).

27 Adresa PCC-01/33g din 19.05.2016, HCC nr. 17 din 19.05.2016

În altă ordine de idei, CC a declarat inadmisibile²⁸ o serie de sesizări în care reclamanții au invocat anumite inadvertențe ale legislației procesual – penale cu Constituția Republicii Moldova. În pofida declarării acestor sesizări inadmisibile, tendința de a supune controlului de constituționalitate prevederile legale ce reglementează libertatea individuală și siguranța persoanei este evidentă. Această circumstanță denotă faptul că unele norme ce reglementează aplicarea arestului îndeosebi lasă loc pentru interpretări.

CPP și Legea privind sănătatea mintală reglementează modul în care, în anumite condiții, persoanele cu dizabilități mintale pot fi private de libertate. Aceste reglementări sunt ambigue, incomplete și abuzive, deoarece nu oferă garanții suficiente pentru a evita privarea arbitrară de libertate. Astfel, art. 490 din CPP prevede instituționalizarea forțată a persoanelor arestate pentru examinare psihiatrică. Dacă o astfel de persoană prezintă semne de tulburări mintale, este transferată spre examinare într-o instituție psihiatrică pe o perioadă nedeterminată de timp până când se stabilește că starea sa s-a îmbunătățit. Spre deosebire de privarea de libertate ca măsură preventivă (arest), privarea libertății pentru examinare psihiatrică se face fără un mecanism de verificare și control și fără o revizuire periodică a necesității de instituționalizare în cadrul instituției medicale.

Legea privind sănătatea mintală²⁹ reglementează condițiile instituționalizării forțate pentru tratamentul în ambulatoriu până la emiterea unei hotărâri judecătorești. Această normă permite instituției medicale să izoleze persoana cu dizabilități și să-i administreze cu forța un tratament în această perioadă fără un mecanism de control.

28 Decizia nr.6 din 26.02.2016 de inadmisibilitate a sesizării nr. 5a/2016 privind controlul constituționalității articolului 186 alin. (3), (8), (9) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14 martie 2003.

Decizia nr.16 din 23.03.2016 de inadmisibilitate a sesizării nr. 23g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 329 alin.(1) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova.

Decizia nr.27 din 29.04.2016 de inadmisibilitate a sesizării nr. 45g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (condițiile aplicării arestului preventiv)

Decizia nr.35 din 14.06.2016 de inadmisibilitate a sesizării nr. 59g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 329 alin.(2) al Codului de procedură penală al Republicii Moldova (contestarea măsurii preventive)

Decizia nr.45 din 08.07.2016 de inadmisibilitate a sesizării nr. 79g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 300 alin. (4) al Codului de procedură penală al Republicii Moldova.

Decizia nr.66 din 12.10.2016 de inadmisibilitate a sesizării nr. 120g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a prevederilor articolului 191 alin. (3) pct.3 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova.

Decizia nr.82 din 18.11.2016 de inadmisibilitate a sesizării nr. 130g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 63 alin. (2) pct. 3) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (termenul de menținere în calitate de bănuțat a persoanei).

29 Legea cu privire la sănătate mintală Nr. 1402 din 16 Decembrie, 1997, Articolul 28.

CAPITOLUL II.

PROVOCĂRI MAJORE

În continuare, autorii vor atrage atenția la cele mai importante provocări, care au cunoscut o dinamică negativă pe parcursul anului 2016.

A. UTILIZAREA FRECVENTĂ A ARESTULUI PREVENTIV

Studiile și rapoartele unor organizații de specialitate au demonstrat că în Republica Moldova arestul preventiv încă se mai aplică cel mai mult din măsurile preventive, iar *utilizarea arestului preventiv are aproape un caracter sistematic*. Reducerea utilizării excesive a arestării preventive a fost recunoscută ca și un element esențial al unei bune guvernări¹. Arestul preventiv este o măsură excepțională, cu excepția cazului când se probează existența unor motive care să justifice menținerea măsurii preventive privative de libertate². Acest principiu a fost formulat explicit și în legislația națională prin Legea nr.100 din 26.05.2016³. Raționamentul acestei modificări introduse a fost accentuarea caracterului excepțional al arestului preventiv, iar atunci când se examinează oportunitatea arestului, judecătorii să prefere măsurile alternative arestului preventiv analizând în ce măsură acestea ar putea asigura buna desfășurare a urmăririi penale în aceeași măsură ca arestul preventiv.

Potrivit rezultatelor monitorizării, s-a constatat că aplicarea arestului preventiv, chiar și după modificările legislative din 2016 nu este considerată ca o măsură preventivă de ultimă instanță, dar mai degrabă ca una de primă aplicare. La alegerea acestei măsuri, nu se ține cont nici de efectele detenției preventive, care sunt mai dure decât în penitenciarele din Republica Moldova.⁴

Într-o perioadă de aproximativ 14 ani (2003-2016), dinamica populației penitenciare a cunoscut variații diverse. De la 10925 deținuți în 2003, la 6324 în 2010. Începând cu 2011 până în prezent, acest număr a crescut cu 300-500 de persoane anual.⁵ În ianuarie 2016, numărul persoanelor deținute a ajuns să depășească nivelul anului 2008, care constituia 8054 persoane, dintre care 1720 preveniți. La situația din 1 ianuarie 2017, în instituțiile penitenciare se aflau în detenție 7 762 de persoane, dintre care 1385 preveniți.⁶

Potrivit Departamentului Instituțiilor Penitenciare al Republicii Moldova (DIP)⁷ această creștere se datorează:

- *aplicării frecvente a arestului preventiv* – datele statistice arată că aproximativ în privința a

1 Practica detenției pre-judiciare în UE, 2016/ <https://www.fairtrials.org/wp-content/uploads/A-Measure-of-Last-Resort-Full-Version.pdf>

2 Recomandarea nr. R (99) 22 din 30 septembrie 1999 a Consiliului Europei privind suprapopularea închisorilor <https://rm.coe.int/16804d8171>

3 art.185 alin.1) CPP al RM, precizează arestarea preventivă constituie o măsură excepțională și se dispune doar atunci când se demonstrează că alte măsuri nu sînt suficiente pentru a înlătura riscurile care justifică aplicarea arestării (introdus prin Legea nr.100 din 26.05.2016).

4 Condițiile de detenție sub minimul garantat în izolatoarele de detenție provizorie sunt confirmate periodic de Consiliul pentru Prevenirea Torturii. <http://ombudsman.md/ro/advanced-page-type/npm-reports> ; În unele: *celule murdare și prost ventilate; lipsa încălzirii în unele izolatoare pe timp de iarnă; toaletele din celule nu sunt separate în unele cazuri; completarea formală a fișelor medicale; neasigurarea continuității tratamentului persoanelor reținute etc.* http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport_cpt_izolator_soroca_22.12.2016_2.pdf

5 Pag.39 Răspunsul Guvernului RM din 16.03.2017, către CPT cu privire la vizita acestora din 14 pînă la 25 septembrie 2015; <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806fdf66>

6 Informația privind numărul persoanelor private de libertate deținute în penitenciarele RM la 01.01.2017 <https://drive.google.com/file/d/0B3cDJ-pp652HaHpnaUkwOHRuem8/view>

7 Informația prezentată de DIP în cadrul unei conferințe internaționale din Kiev, http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:5nr94uDR2egJ:kvs.gov.ua/zmi/5_Moldova_penitenciar_overpopulation.pptx+&cd=1&hl=ro&ct=clnk

1400 de persoane putea fi aplicată o altă măsură preventivă decât arestul deoarece dintre acestea ulterior: 118 de persoane au fost eliberate în legătură cu încetarea urmăririi penale; 803 de persoane au fost eliberate din cauza schimbării măsurii preventive arestul; 145 de persoane au fost eliberate în legătură cu clasarea cauzelor penale, iar 334 de persoane au fost condamnate la pedepse non-privative de libertate;

- aplicării reduse a măsurilor preventive non-privative de libertate (măsurilor alternative).

Potrivit datelor statistice sistematizate de MJ pentru 12 luni ale anului 2016,⁸ rata de admitere a demersurilor procurorilor este una destul de înaltă. Astfel, potrivit informațiilor statistice, confirmate de reprezentantul MJ, situația arată în felul următor:

- din 3954 demersuri despre emiterea mandatului de arest soluționate de instanță 3329 admise (84%)
- din 4326 demersuri privind prelungirea termenului de arest soluționate de instanță 3754 admise (86 %)

Cele mai multe mandate de arest și prelungiri ale termenului de ținere sub arest au fost soluționate și respectiv eliberate de Judecătoriile din Chișinău, în special Judecătoria sectorului Centru (în 2016)⁹.

Datele statistice oficiale confirmă faptul că începând din anul 2013, numărul demersurilor de aplicare a arestului preventiv și numărul persoanelor arestate a crescut cu 20-25%. Rata demersurilor de aplicare a arestului preventiv admise de asemenea a crescut de la 77.1% la 81.8% (la data publicării Notei informative a Centrului de Resurse Juridice din Moldova – septembrie 2016). Începând cu anul 2009, numărul persoanelor arestate nu s-a modificat în mod substanțial. Acest lucru confirmă faptul că autoritățile moldovenești utilizează în mod insuficient alternativele detenției preventive.¹⁰

Supraaglomerată în 2016 a fost și clădirea de detenție preventivă a Centrului Național Anticorupție (CNA), unde pe parcursul anului 2016 au fost atestate situații când mai multe zile sau chiar luni nu erau locuri libere. Pe parcursul anului, în izolatorul CNA au ajuns 210 persoane, cu 40 mai multe decât în 2015, informație confirmată de către CNA.¹¹

Caracterul excepțional al privării de libertate trebuie mai cu seamă luat în vedere în special în cazul minorilor preveniți. Spre exemplu în 2015, din 41 minori reținuți, arestul preventiv a fost aplicat în privința a 31 minori, comparativ cu anul 2014, când au fost reținuți doar 16 minori și respectiv aplicat arestul preventiv în privința a 11 minori. Pentru anul 2016, arestul preventiv a fost aplicat față de 26 de minori. Potrivit Statisticii privind deținuții minori pentru anul 2016 sistematizată de DIP, durata medie de detenție a copiilor până la condamnare în faza urmăririi penale durează de la 6 până la 12 luni de detenție în arest preventiv,¹² ceea ce constituie o perioadă destul de îndelungată în cazul minorilor.

Un caz relevant care demonstrează cât de gravă este situația în ceea ce privește motivarea necesității aplicării arestului preventiv, este cazul unui minor recunoscut vinovat de comiterea tentativei de furt a bunurilor în valoare de 585 lei, fiind eliberat de răspundere penală cu

8 Studii și analize MJ/ <http://justice.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=56&#idc=53&>

9 Studii și analize MJ/ <http://justice.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=56&#idc=53&>

10 Comunicare depusă în conformitate cu articolul 9.2 al Regulamentului Comitetului de Miniștri pe grupul de cauze Ciorap v. Moldova (condițiile de detenție) (Centrul de Resurse Juridice – septembrie 2016), pag.8: <http://crjm.org/wp-content/uploads/2016/11/Comunicare-Ciorap-2016-ro.pdf>

11 Izolatoarele din țară, mai aglomerate ca niciodată/ http://www.canal2.md/news/izolatoarele-din-tara-mai-aglomerate-ca-niciodata_57656.html

12 Statistica privind deținuții minori pentru anul 2016/Departamentul Instituțiilor Penitenciare RM <https://drive.google.com/file/d/0B3cDJ-pp652HTHhLbFJUSmE1Znc/view>

aplicarea în privința acestuia a măsurii cu caracter educativ – avertismentul.

La momentul părăsirii teritoriului țării, minorul nu avea în privința lui aplicată vreo măsură preventivă, care să-i fi interzis ieșirea din țară. Procurorul a contestat sentința, iar în cadrul ședinței de apel a solicitat anunțarea în căutare a minorului și aplicarea arestului preventiv pe un termen de 30 zile, pe motiv că acesta se eschivează de la judecată. Prin încheierea Curții de Apel Chișinău, demersul procurorului a fost admis integral. Instanța de apel în motivarea încheierii adoptate a specificat că minorul a fost citat repetat pentru ședințele de judecată, iar acesta nu s-a prezentat și nici nu a înștiințat instanța despre motivele neprezentării lui, deși instanța de apel cunoștea că minorul este plecat peste hotarele țării, potrivit informației din baza de date "Acess". Ulterior instanța de recurs a constatat că prin admiterea de către instanța de apel a arestului preventiv minorului, a avut loc o încălcare a articolului 5§1 CEDO casând încheierea în parte ce ține de aplicarea arestului preventiv.¹³

Respectiv, în ipoteza în care față de fapta săvârșită de minor se recurge la o măsură preventivă privativă, aceasta trebuie să fie cât mai scurtă posibil, întrucât fiind asemănătoare cu constrângerea realizată prin executarea pedepsei închisorii, arestarea poate afecta în mod substanțial reintegrarea minorului pe plan social, familial ori profesional.

În acest context prezintă relevanță Recomandarea nr. (2003) 20 a CM al CoE potrivit căreia: „în măsura posibilului, ar trebui să se recurgă în cazul minorilor la alte soluții decât arestul provizoriu; arestul provizoriu nu ar trebui niciodată utilizată ca o sancțiune sau o formă de intimidare a minorului (...)”. La fel și documentele ONU recomandă să se excludă recurgerea la detenție preventivă pentru minori, cu excepția cazurilor de infracțiuni deosebit de grave comise de minori cu vârste mai mari, iar în acest caz, să se limiteze durata detenției preventive, minorii să fie separați de adulți și hotărârile de acest gen să fie, în principiu, ordonate, după consultări prealabile, cu un serviciu social, în vederea alegerii unor propuneri alternative.

B. EXAMINAREA INEFICIENTĂ A DEMERSURILOR ȘI ÎNCHEIERILOR DE APLICARE A ARESTULUI.

Constatăm că legislația oferă suficiente garanții împotriva aplicării abuzive a măsurilor preventive privative de libertate. Pe parcursul anilor, după adoptarea noului CPP în 2003, mai multe modificări operate în CPP au urmărit introducerea consecutivă a standardelor menționate. Prevederile CPP au fost supuse controlului constituționalității în raport cu Constituția Republicii Moldova (articolul 25/1) în partea relevantă a procedurii de aplicare a arestului, care au urmărit drept scop racordarea instituției la standardele jurisprudenței CEDO. Respectiv, cadrul legal național în linii generale, corespunde standardelor internaționale, deși mai există unele dispoziții considerate problematice în ceea ce privește cadrul legislativ incident reținerii¹⁴.

După cum a fost indicat, încă în 2014, de către MJ în studiul său de compatibilitate a CPP cu prevederile art. 5 CEDO, cele mai problematice aspecte au fost constatate de CtEDO anume la motivarea hotărârilor judecătorești cu privire la aplicarea/prelungirea arestului preventiv, dar și arestului la domiciliu. Această problemă e valabilă atât în instanța de fond cât și cea de recurs. La acest capitol există cea mai vastă jurisprudență. Astfel, problema relevată de CtEDO în hotărârile sale contra Republicii Moldova a notat că în mare parte instanțele judiciare naționale,

¹³ http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=7554 (Dosarul nr. 1r-arest-17/2016)

¹⁴ A se vedea pentru mai multe detalii pag.21-22 din RAPORTUL privind analiza de necesități pentru reglementarea arestului și reținerii de către poliție. Ministerul Afacerilor Interne și Fundația SOROS Moldova/ Chișinău 2016

la aplicarea și prelungirea arestului nu dezvoltau suficient unul/sau mai multe motive-cheie pentru a justifica arestul.¹⁵

Constatăm că și în 2016, aceste standarde internaționale nu au fost însușite pe deplin în practica națională. În rezultatul studierii unui număr impunător de demersuri ale procurorilor, dar și a practicii judiciare a instanțelor la examinarea acestora, relevăm în particular câteva aspecte problematice, asupra cărora ne vom referi în prezentul capitol.

Motivarea demersurilor procurorilor și a încheierilor judecătorilor privind arestul prin formule generale și abstracte

Analizând conținutul mai multor demersuri ale procurorilor și hotărâri privind arestul, cât și informațiile accesibile din sursele deschise, în 2016 observăm că atât procurorii, cât și judecătorii de instrucție *tind să evite motivarea individuală pentru fiecare caz în parte. Nu efectuează o evaluare individualizată a riscurilor invocate la aplicarea arestului, motivările fiind formale. Este notorie situația când demersurile/încheierile sunt motivate prin simple formule stereotipizate. Astfel, atât procurorii care înaintează demersurile, cât și judecătorii de instrucție folosesc fraze standard.*

Legea procedurală prevede clar posibilitatea aplicării măsurilor preventive de constrângere (inclusiv arestul) doar în cazul în care riscurile invocate în art.176 CPP sunt susținute de dovezi. Cu toate acestea, devieri de la legislația în vigoare dar și de la practica CtEDO se relevă și astăzi. Constatăm utilizarea frecventă la motivarea aplicării/prelungirii arestului preventiv a argumentului privind gravitatea infracțiunii sau la potențiala severitate a infracțiunii la motivarea aplicării/prelungirii arestului. Se menține practica de folosire a prezumțiilor, potrivit cărora în lipsa măsurii arestării preventive a persoanei se vor crea situații în care cercetarea în stare de libertate ar putea favoriza săvârșirea de către acesta de noi fapte penale.

Spre exemplu "riscul evadării" sau interferența în actul de justiție prin influențarea martorilor, distrugerea probelor etc., judecătorul și procurorul nu le dezvoltă în hotărârile sale cu referire la circumstanțele individuale.

Exemple într-un caz de învinuire potrivit art.151 alin.1) Codul Penal al Republicii Moldova (CP)¹⁶:

- *"Păstrarea pericolului dispariției rezultă din pedeapsa sub formă de închisoare..."; "Pericolul dispariției învinuitului de organele de drept se confirmă și prin date obiective care confirmă faptul că el are posibilitatea să întreprindă acțiuni pentru a evita eventuala detenție prin eschivare".*
- *"Instanța de judecată consideră că aplicarea măsurii preventive arestul se impune întrucât infracțiunea de care este învinuit prezintă chiar prin ea însăși un sporit grad de pericol social, raportând la valorile sociale ocrotite de lege".*
- *"Arestul preventiv este justificat, deoarece avocatul nu a prezentat careva probe că măsura preventivă sub formă de arest nu ar fi oportună".*

Un alt exemplu într-un caz de învinuire potrivit art.186 alin.5)¹⁷:

- *"Suspiciunile acuzării că inculpatul poate să se ascundă, să împiedice stabilirea adevărului*

15 http://justice.gov.md/public/files/file/studii/studii_srsj/Studiu_de_compatibilitate_cu_prevederile_art_5_din_CEDO-MJ-2014.pdf

16 Extras dintr-o încheiere emisă de Judecătoria Criuleni (art.151 alin.1) CP – vătămare intenționată gravă a integrității corporale și a sănătății).

17 Extras dintr-o încheiere emisă de Judecătoria Botanica (alin.5) Art.186 CP – furt în proporții deosebit de mari).

sau să săvârșească alte acțiuni criminale, se probează prin situația de fapt al inculpatului și anume este învinuit în comiterea unei infracțiuni grave, pentru care legea penală prevede o sancțiune cu închisoarea mai mare de 2 ani...”

Deseori, atât procurorii cât și judecătorii se limitează la motivări și la formulări de genul: ”pentru asigurarea sau pentru o mai bună desfășurare a procesului penal...”. Într-adevăr, luarea măsurilor preventive sunt necesare în primul rând scopurilor generale ale acestora: asigurarea bunei desfășurări a procesului penal sau împiedicarea bănuitalui, învinuitului, inculpatului să se ascundă de urmărirea penală sau de judecată¹⁸. Însă, de multe ori raportarea la această dispoziție deschide calea către arbitrar și chiar abuzuri din parte judecătorilor de instrucție, formularea dată fiind una deosebit de generală și poate fi supusă aprecierilor discreționare¹⁹.

Deși legislatorul a introdus direct în norma procedurală obligațiunea judecătorului de a face constatări clare a riscurilor în condițiile art.185 CPP²⁰, această situație nu a modificat practica vicioasă aplicată de judecători, constatată de nenumărate ori de CtEDO.

Un caz ilustrativ a problemelor grave în ceea ce privește aplicarea măsurilor preventive, ce a avut loc la sfârșitul anului 2015, începutul anului 2016, este cauza ”grupului Petrenco”.²¹ La baza reținerii a fost invocată bănuiala rezonabilă privind comiterea dezordinilor în masă potrivit art.285 alin.(1), (2), (3) CP. Motivarea demersului procurorului s-a rezumat la simpla citare a legislației și a precedentelor CtEDO, fără a se face referire la circumstanțele de fapt și la probe. În rezultat, demersul procurorului s-a admis integral, judecătorul preluând întocmai în încheierea sa argumentele acuzării:

- ”motivul verosimil care impune necesitatea aplicării arestului preventiv ... este faptul că, potrivit datelor ce rezultă din urmărirea penală, s-a stabilit că există riscul ca învinuitul să se sustragă de la organul de urmărire penală și instanța de judecată, reieșind din caracterul și gravitatea infracțiunii și pedepsei aplicabile, împiedicând la stabilirea adevărului în procesul penal”;
- ”Procurorul, la înaintarea demersului privind necesitatea aplicării arestului preventiv, a ținut cont de caracterul și gradul prejudiciabil al faptei incriminate, circumstanțele în care a fost comisă infracțiunea, luând în considerare timpul comiterii infracțiunii”.

Este foarte ilustrativ acest caz, deoarece întocmai aceleași demersuri cu motivări similare²² au fost invocate și la celelalte 6 persoane arestate împreună cu Grigore Petrenco.

Un alt caz, la fel care ridică semne de întrebare, a constituit arestarea mai multor persoane care au participat la 24 aprilie 2016, în mun. Chișinău la un protest anti-guvernamental. În cadrul evenimentelor, între unii protestatari și poliție s-au produs altercații. Arestarea a patru participanți la protest a avut loc peste 10 zile de la protest. Procuratura Generală a înaintat demers de aplicare a măsurii preventive sub formă de arest în privința celor patru. Atât procurorul cât și judecătorul au argumentat necesitatea aplicării arestului prin riscul persoanelor de a prejudicia urmărirea penală prin ascunderea urmelor infracțiunii, fără a explica de ce consideră că aceste riscuri sunt reale și suficiente. Instanța de judecată nu a explicat nici de ce nu pot fi aplicate măsuri alternative celei preventive (exemplu: liberarea provizorie sub control judiciar sau pe cauțiune, obligarea de a nu părăsi localitatea sau țara, garanția personală sau a unei organizații

18 Art. 175 alin.2) CPP

19 Despre excese și arbitrar în materia arestării preventive/ <https://www.juridice.ro/471824/despre-excese-si-arbitrar-in-materia-arestarii-preventive.html>

20 Legea pentru modificarea și completarea CPP nr.122-XV din 14 martie 2004: <http://lex.justice.md/md/365963/>

21 Dosarul grupului Petrenco a ajuns în instanță: Riscă până la 8 ani de închisoare/ <http://independent.md/dosarul-grupului-petrenco-ajuns-instanta-risca-pana-la-8-ani-de-inchisoare/#.WPoKttKGPIU>

22 În cauza *Dolgova v. Rusia nr.11886/05*, Curtea consideră că o astfel de abordare este incompatibilă cu garanțiile prevăzute de art.5 para. 3 din Convenție, în măsura în care permite menținerea mai multor persoane în detenție fără a analiza, de la caz la caz, motivele care justifică necesitatea prelungirii detenției.

ș.a.). Instanța nu a combătut nici argumentele apărării împotriva arestării. Arestarea trezește și mai multe semne de întrebare având în vedere faptul că persoanele arestate s-au aflat în libertate cel puțin 10 zile după protestul din 24 aprilie 2016²³.

Din analiza demersurilor și încheierilor examinate pentru acest raport, constatăm că judecătorii, dar și procurorii continuă să utilizeze în hotărârile sale formule repetate sau blanchete de text (copy-paste), referințe abstracte la lege sau simpla citare a textului articolelor din legea procedurală. Aceste acte procesuale de cele mai multe ori nu conțin contra-argumentele părții opuse (în special ale apărării).

Ca exemplu, putem des întâlni în încheierile judecătorilor drept justificare a aplicării arestului ca măsură preventivă formulări precum:

- "Aplicarea arestului pentru a potența starea de încredere a opiniei publice cu privire la modul în care organele judiciare aplică legea".
- "Cercetarea în stare de libertate ar putea favoriza săvârșirea, de către bănuțit/învinuit, de noi fapte penale".
- "Riscul eschivării persoanei de judecată reiese din complexitatea cauzei penale, gravitatea infracțiunii încriminate persoanei X..."
- "*Necesitatea arestului pentru garantarea executării unei eventuale pedepse penale*". Chiar la admiterea primului demers al procurorului, se întâmplă ca judecătorul să invoce această justificare a arestului. Or, această justificare presupune situația existenței unei hotărâri deja de condamnare, dar încă neexecutorie.

"Necesitatea finalizării urmării penale". Curtea a statuat principiul potrivit căruia obținerea de probe nu se încadrează în scopul măsurilor preventive.²⁴ Buna desfășurare a procesului penal este un scop general al măsurilor preventive, dar nu poate fi echivalat cu un temei de arestare.

Aflarea îndelungată a persoanei în arest formează opiniei publice o impresie de vinovăție a persoanei vizate, contrar garanției prevăzute în Constituția Republicii Moldova cu privire la prezumția de nevinovăție. Mai mult decât atât, este stabilit de precedentele CtEDO că în cursul desfășurării procesului penal, inculpatul, acuzatul trebuie să se afle în stare de arest fără ca privarea de libertate să apară ca o anticipare a pedepsei închisorii.

Neindicarea în încheierea privind arestul preventiv a motivelor ce ar justifica ineficiența altor măsuri alternative arestului preventiv, e o cerință prevăzută expres de art.185 CPP

O altă problemă sistemică alimentată de motivările insuficiente a demersurilor procurorilor, încheierilor de arestare este că nici procurorii și nici **judecătorii nu justifică de ce adoptarea unei măsuri preventive non-privative ar fi mai puțin eficientă.**

Mai mult, deși legea prevede măsuri alternative arestului, procurorii solicită anume privarea de libertate (fie la domiciliu, fie în penitenciar). Arestul la domiciliu este văzut de unii procurori și judecători ca încetare a măsurii privative de libertate, deși experții atrag atenția asupra faptului că trebuie să se conștientizeze că atât arestul preventiv în penitenciar cât și cel la domiciliu înseamnă privare la libertate. Deși acuzatorii nu aduc dovezi suficiente pentru aplicarea celei mai drastice măsuri, judecătorii nici nu le solicită, ceea ce duce în final la numeroase cazuri de

²³ <http://amnesty.md/ro/despre/blog/societatea-civila-condamna-actiunile-autoritatilor-fata-de-mai-multi-participanti-la-protestul-din-24-aprilie-2016/>

²⁴ CtEDO, Cauza Țurcan și Țurcan, hot. 23 octombrie 2007, par. 51

încălcări ale drepturilor omului. Acestea sunt unele dintre concluziile unui studiu realizat de Fundația Soros-Moldova.²⁵

La soluționarea chestiunii privind aplicarea sau prelungirea termenului arestului preventiv, judecătorul de instrucție este în drept să dispună, în prezența motivelor și condițiilor prevăzute de lege, o altă măsură preventivă non-privativă²⁶. Din analiza datelor furnizate de autorități și a practicii create, constatăm o situație când nici procurorii și nici judecătorii nu sunt predispuși să aplice mai des măsurile alternative arestului.

Astfel, potrivit răspunsului MAI din 26 ianuarie 2017:

- În anul 2015 au fost reținute 3503 persoane:
 - din lipsa motivelor verosimile de a bănuși de săvârșirea infracțiunii - 2 persoane eliberate;
 - din lipsa temeiurilor de a priva în continuare de libertate - 1587 persoane eliberate;
 - arestul preventiv - în privința a 1708 de persoane;
 - arestul la domiciliu - în privința a 148 de persoane;
 - control judiciar - în privința a 58 de persoane.
- În anul 2016 au fost reținute 3676 persoane:
 - din lipsa motivelor verosimile de a bănuși de săvârșirea infracțiunii - 4 persoane eliberate;
 - din lipsa temeiurilor de a priva în continuare de libertate - 1447 persoane eliberate;
 - arestul preventiv - în privința a 1936 persoane;
 - arestul la domiciliu - în privința a 210 persoane;
 - control judiciar - în privința a 79 de persoane.

Prelungirile nemotivate a menținerii persoanei în arest și lipsa eficienței recursului împotriva arestului aplicat de judecătorul de instrucție

Arestul este o măsură temporară și provizorie, deoarece se dispune pentru o durată determinată de timp și durează atât timp cât sunt prezente împrejurările pentru care a fost dispusă și se revocă imediat ce aceste împrejurări au dispărut. Pe măsură ce privarea de libertate continuă și se prelungeste, prezumția în favoarea eliberării crește. Arestul preventiv trebuie să fie supus unei verificări periodice, pe care oricare dintre părțile implicate trebuie să o poată iniția.²⁷

În cauza *Buzadji împotriva Republicii Moldova*, Curtea a constatat că a avut loc o încălcare a dispozițiilor art. 5 § 3 (dreptul la libertate și siguranță), după ce i s-au aplicat măsuri preventive privative pe o perioadă de 10 luni, în esență invocându-se aceleași motive de către instanțele naționale. Constatând totodată că motivele aduse de instanțele naționale pentru dispunerea și prelungirea arestării acestuia au fost stereotip și abstracte, precum și contradictorii. Deciziile de prelungire au citat motivele detenției fără vreo încercare de a arăta cum acestea se aplică în mod concret în circumstanțele particulare din speță.

Analizând situația în care aceste principii statate de precedentele Curții sunt aplicate de instanțele din Republica Moldova, vedem că aceeași problemă perpetuează în timp de mai mulți

25 Arestarea preventivă în Republic Moldova și în țările Europene. Cercetare comparativă: <https://www.soros.md/press/cercetare-arestarea-preventiv%C4%83>

26 Alin.3 Art.185 CPP

27 Art. 186 alin.9 CPP al RM

ani, iar schimbări semnificative la acest capitol nu sunt resimțite. Observăm că în cele mai dese cazuri, procurorul nu prezintă nici o probă nouă în vederea menținerii arestului, iar în partea motivatorie a încheierilor judecătorilor se regăsesc doar 1-3 paragrafe care conțin în calitate de argumente pentru prelungirea arestului aceleași fraze-tip șablonate. Important este faptul că aceleași fraze-tip șablonate în calitate de motivare pot fi regăsite și în încheierile altor judecători pe alte cauze. Fapt ce demonstrează lipsa unei examinări individualizate a necesității aplicării arestului.

Foarte des se mai întâlnesc formulările generale și abstracte la verificarea necesității menținerii arestului preventiv de genul: *"circumstanțele care au servit drept temei pentru reținerea acestei persoane și-au păstrat puterea probantă și în virtutea gravității faptei imputate, persistă necesitatea absolută a izolării de societate"*; *"motivele de fapt și de drept care au stat la baza eliberării mandatului de arest (...) nu s-au schimbat, și în marea sa majoritate și-au menținut actualitatea"*.²⁸

Aplicarea frecventă a măsurilor privative este condiționată inclusiv și de gândirea șablonată a unor judecători, care nu examinează critic demersurile procurorilor prin care solicită aplicarea arestului sau prelungirea acestuia, dar și din frica impusă prin anumite exemple de sancționare a judecătorilor în cazul aplicării unor altor măsuri decât cele solicitate de procuror.

În acest context, este foarte ilustrativ cazul judecătorului Dorin Munteanu, urmărit penal pentru că a refuzat să prelungească mandatul de arestare al unui învinuit. Decizia de refuz în prelungirea arestului a fost însă adoptată pentru că procurorul a refuzat să prezinte probe care ar confirma necesitatea aflării învinuitului în arest, chiar dacă judecătorul i-a cerut anterior acest lucru.²⁹ Din comunicatul Procuraturii Generale reiese că Procuratura este nemulțumită de faptul că un judecător nu a acceptat demersul procurorului de arestare a unei persoane. Motivele invocate de procuratură pentru declanșarea procedurii penale, audierea „neîntemeiată” a unui martor și constatarea că fapta incriminată nu constituie o infracțiune, sunt contestabile. CPP obligă judecătorul care examinează cererile procurorului de arestare să verifice dacă fapta imputată reprezintă o infracțiune și să audieze martorii relevanți prezentați de apărare. În caz că fapta incriminată nu constituie o infracțiune, judecătorul este obligat de lege să respingă cererea de arestare. În caz că procurorul nu a fost suficient de convingător în procedurile de arestare cu privire la riscul de eschivare sau elementele constitutive ale infracțiunii, aceasta este omisiunea procurorului și nu a judecătorului.³⁰

Este foarte relevant acest caz, în situația în care însăși judecătorul de instrucție relevă acele probleme de sistem, pentru care în prezent este supus urmăririi penale, și anume lipsa de motivare a demersurilor procurorilor care solicită aplicarea arestului preventiv și prelungirea acestuia. În acest caz, judecătorul de instrucție Dorin Munteanu a explicat faptul că după expirarea termenului de 20 zile de arest preventiv pentru învinuiți, procurorul a venit cu demers de prelungire a măsurii preventive - arestul preventiv. La acest capitol, judecătorul de instrucție a explicat că termenul de 20 de zile de arest preventiv acordat de instanță a fost utilizat ineficient de către procuror.³¹

Acest caz este unul foarte ilustrativ, în situația în care până la 31 ianuarie 2017, rata de achitare

28 Extrase din încheierile judiciare privind aplicarea arestului.

29 Declarații incredibile ale judecătorului de instrucție urmărit penal după ce nu a prelungit arestul unui învinuit <https://www.zdg.md/stiri/stiri-justitie/doc-declaratii-incredibile-ale-judecatorului-de-instructie-urmarit-penal-dupa-ce-nu-a-prelungit-arestul-unui-invinuit>

30 Un nou precedent pune în pericol independența judecătorilor din Republica Moldova <http://www.crim.org/precedent-ce-pune-in-pericol-independenta-judecatorilor-din-republica-moldova/>

31 Notă Explicativă din 26 ianuarie 2017 asupra sesizării Procurorului General a RM nr. 881 din 24.01.2016 în privința judecătorului de instrucție Dorin Munteanu adresată Consiliului Superior al Magistraturii. https://www.scribd.com/document/338196040/Not%C4%83-Explicativ%C4%83-DM#download&from_embed
<https://www.zdg.md/stiri/stiri-justitie/doc-declaratii-incredibile-ale-judecatorului-de-instructie-urmarit-penal-dupa-ce-nu-a-prelungit-arestul-unui-invinuit>

în Republica Moldova nu depășește 3%, cu mult sub media țărilor cu o democrație avansată³².

Se recomandă totuși ca judecătorii să ceară în mod regulat noi dovezi cu privire la necesitatea menținerii arestului preventiv în fiecare caz în parte și să urmărească diligența cu care se desfășoară cercetarea/procesul penal. Exemplul judecătorului care respinge propunerea de arest preventiv pentru că procurorul care nu a efectuat careva acțiuni procedurale într-un caz anume, trebuie să fie folosit ca un model de bună practică și ar trebui să devină regulă, și nu o excepție.

Problema nemotivării hotărârilor judecătorești cu privire la prelungirea arestului se menține în Moldova și la nivelul instanței de recurs. Instanței de recurs îi revine misiunea de a controla legalitatea privării de libertate și în cazul în care ar constata că aceasta este nelegală, de a dispune punerea în libertate a persoanei arestate. Legalitatea măsurii privative de libertate se apreciază atât din punctul de vedere al dreptului intern, cât și al conținutului Convenției. A se nota că unicul remediu împotriva unui arest nemotivat este recurs în sensul CPP, iar după cum evoluează practica națională, aceleași încălcări constatate până în 2016, perpetuează și după.

Nerespectarea principiului egalității armelor favorizată de nedivulgarea informațiilor

La examinarea demersului procurorului privind aplicarea arestului, acuzarea și apărarea se află în continuare în poziții inegale contrar principiilor egalității și contradictorialității consacrate în Constituția Republicii Moldova.

Apărătorul, bănuitul, învinuitul, inculpatul are dreptul să ia cunoștință de materialele și probele prezentate de procuror împreună cu demersul sau recursul său cu privire la aplicarea, prelungirea, revocarea, înlocuirea măsurii procesuale de constrângere.³³

În pofida existenței unor reglementări explicite la acest aspect, cu regret constatăm că se menține și astăzi practica de a nu prezenta materialele dosarului referitoare la motivele arestului sau accesul la partea relevantă din dosarul penal (*cu excepția unor pagini incluzând demersul de arestare, învinuire și procesele-verbale de reținere, cunoscute deja de către apărare etc.*) înainte de ședințele instanței privind examinarea demersului de aplicare sau de prelungire a arestului preventiv.

În cele mai dese cazuri, apărarea ori nu are acces la materialele prezentate de procuror judecătorului, ori aceste materiale anexate nu conțin nici o informație probatoare a riscurilor invocate de procuror în demersul său.

Într-un caz, procurorul a anexat în calitate de probatoriu pentru justificarea arestului anumite acte procedurale care sunt deja cunoscute apărării sau care nu conține în sine careva material probant a riscurilor invocate de procuror: *ordonanța de pornire a urmăririi penale, denunțul unui carabinier, procesul-verbal de audiere a acestui carabinier, extrasul din registrul de stat al populației, procesul-verbal de reținere, ordonanța privind dispunerea efectuării urmăririi penale de către un grup de procurori și ofițeri*. Așadar, aceste acte nu probau nici suspiciunea rezonabilă de comiterea infracțiunii incriminate și nici riscurile invocate de procuror în calitate de justificare a aplicării arestului.

32 Declarație: Încă un precedent ce pune în pericol independența judecătorilor din Republica Moldova <http://crjm.org/wp-content/uploads/2017/02/17-01-31-CRJM-apel-Dorin-Munteanu.pdf>

33 Art. 66 alin.21); art.68 alin. 2); art. 307 și art. 308 al CPP: La demersul procurorului se anexează materialele care confirmă temeiurile de aplicare a arestării preventive sau arestării la domiciliu. Demersul și materialele care confirmă temeiurile de aplicare a arestării preventive sau arestării la domiciliu se prezintă atât învinuitului, inculpatului, dar și avocatului în momentul depunerii demersului cu privire la aplicarea arestării preventive sau arestării la domiciliu.

Într-un alt exemplu extras din sesizarea privind excepția de neconstituționalitate, ridicat de către avocatul Gheorghe Ulianoschi în dosarul nr. 16-492/2016,³⁴ denotă faptul că și în 2017, chestiunea privind neanexarea *materialelor și probelor care confirmă sau infirmă insuficiența altor măsuri preventive, temeiurile de aplicare a arestării preventive și a arestării la domiciliu*, nu este problema unui singur caz, ci o practică sistemică vicioasă, care nu a suferit schimbări în pofida constatărilor CtEDO în cauzele contra Republicii Moldova. Deși sesizarea a fost declarată inadmisibilă din motive procedurale, această decizie este una relevantă deoarece CC a reiterat importanța respectării art.308 CPP și anume a faptului că: *"...probele sau informațiile care justifică aplicarea arestului sunt cuprinse în actele procedurale care însoțesc demersul procurorului și ele trebuie depuse la dosar, cu acces pentru parte, chiar și cu riscul dezvăluirii unor aspecte pe care procurorul le dorea încă secrete"*.

O altă problemă constatată, comună atât la aplicarea inițială a arestului cât și la prelungirea acestuia, este că argumentele apărării nu sunt tratate egal cu cele ale procurorilor și deseori nu influențează decizia instanței privind arestul. În cele mai dese cazuri, solicitările avocaților sunt respinse fără a se indica explicit motivele respingerii. Argumentele și probele apărării în favoarea revocării arestului sau schimbării măsurii preventive, în cele mai dese cazuri sunt ignorate nefiind uneori nici chiar reflectate de către instanțe în hotărârile lor.

În contextul în care această practică continuă, vor continua și condamnările Republicii Moldovei la CtEDO, or Curtea a statuat că practica de a nu divulga materialele din dosar cu privire la temeiurile arestării, împreună cu omisiunea instanțelor judecătorești de a aduce motive suficiente pentru arest fortifică, în mod legitim, impresia acuzatului că detenția sa a fost arbitrară (§63 Țurcan v. Moldova *Cererea nr. 39835/0523* octombrie 2007).

C. DREPTUL LA LIBERTATE ȘI SIGURANȚĂ A PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI INTELLECTUALE ȘI PSIHOȘOCIALE

Dreptul la libertatea și siguranța persoanei, capătă forme și particularități specifice în contextul persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale. Astfel, urmează de notat că, reieșind din practicile existente de lipsire de capacitate juridică³⁵ și doctrina necesității medicale,³⁶ libertatea și siguranța persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale este violată constant sub pretextul unor necesități medicale sau sociale și a protecției persoanei. În acest sens, urmează de delimitat practicile care predispun spre instituționalizarea unei persoane și lipsirea/limitarea în acest fel a libertății și siguranței.

Lipsirea de capacitate juridică și instituționalizarea în instituții medicale sau rezidențiale

Codul Civil prevede posibilitatea lipirii persoanei fizice de capacitatea de exercițiu, în cazul în care persoana în urma unei tulburări psihice nu poate conștientiza sau dirija acțiunile sale³⁷.

34 Decizia CC nr.1 din 19.01.2017 de inadmisibilitate a sesizării nr.2g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a prevederilor art.308 alin.1) și alin.2) din CPP (aplicarea arestului preventiv).

<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=369429>

35 Art.24, Codul Civil al R. Moldova Nr. 1107 din 06.06.2002

36 Raportul Raportorului Special pentru tortură și alte forme crude, inumane sau degradante de tratament sau pedeapsă, Juan E. Méndez / A/HRC/22/53/1 Februarie 2013, p.31-35

37 Articolul 24, Codul Civil al R. Moldova Nr. 1107 din 06.06.2002

Astfel, cel puțin formal, pentru a asigura ocrotirea drepturilor și intereselor persoanei incapabile la încheierea actelor juridice, asupra persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale, declarate incapabile, se instituie tutela. Cea mai mare parte din cei declarați incapabili nu-și mai restabilesc capacitatea juridică niciodată, iar starea de vulnerabilitate extremă care predispune la instituționalizare rămâne un *status quo* pe tot parcursul vieții. Marea majoritate a acestor persoane sunt internate în instituțiile psihiatrice.

Efectul direct al lipirii de capacitate juridică este ignorarea consimțământului persoanei în toate sferele vieții dar mai ales în ce privește instituționalizarea în diverse instituții psihiatrice și administrarea tratamentului. Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități a stabilit că există o legătură strânsă între lipsirea persoanei de capacitate juridică, discriminare și plasarea persoanei într-o instituție specializată³⁸.

Internarea sau instituționalizarea unei persoane cu dizabilități intelectuale și psihosociale se poate face forțat, fără acordul persoanei sau benevol în baza consimțământului acestuia. Internarea pacienților fără situații de urgență este determinată în mare parte de situația social-economică a persoanei, absența unui spațiu locativ permanent. Mulți pacienți confirmă că se văd nevoiți să dea acordul pentru internare pentru că nu pot dispune de medicamentele necesare. Instituționalizarea în instituții rezidențiale poate fi realizată și în baza solicitării rudelor (către autoritatea de tutelă) sau a tutorelui³⁹.

Astfel, segregarea în instituțiile medicale sau rezidențiale și excluderea socială a persoanelor cu dizabilități rămâne o practică «obișnuită» adesea aplicată de autorități. În plus, Legea nr.60 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități⁴⁰ nu conține nicio prevedere relevantă privind dreptul persoanelor cu dizabilități de a trăi în comunitate și libertatea lor de a alege locul de reședință.

D. PRIVAREA DE LIBERTATE ÎN REGIUNEA TRANSNISTREANĂ

În pofida restricționării accesului în regiune, Asociația Promo-LEX nu a încetat să monitorizeze situația privind respectarea drepturilor omului în regiunea transnistreană și a sesizat zeci de cazuri noi privind detenția ilegală a persoanelor. În rezultat constatăm că situația privind respectarea dreptului la libertate și siguranță în regiunea transnistreană este mult mai acută decât în restul țării⁴¹.

În anul 2016, CtEDO a pronunțat hotărârea în cauza *Mozer v. Republica Moldova și Federația Rusă*⁴², care este o hotărâre extrem de importantă în contextul în care a fost analizată capacitatea "sistemului judiciar" al "Republica Moldovenească Nistreană" ("RMN") să dispună arestarea sau detenția persoanei.

În hotărârea vizată, Curtea a constatat că spre deosebire de legislația constituțională care a fost expertizată și monitorizată de mai multe organisme internaționale, așa numita legislație care se aplică în teritoriul transnistrean nu a fost niciodată obiectul unei analize. Astfel, deciziile de arest și condamnare adoptate de către presupusele instanțe în temeiul unor acte locale nu pot

38 Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, C/CHN/CO/1, 15 octombrie 2012, p.38

39 Raportul Ombudsmanului Instituțional al Spitalelor de Psihiatrie privind respectarea drepturilor pacienților în spitalele de psihiatrie, perioada aprilie – septembrie 2012, p.9

40 Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități/ <http://lex.justice.md/md/344149/>

41 Raportul Departamentului de Stat al SUA cu privire la practicile în domeniul drepturilor omului în Moldova în 2016, <https://www.state.gov/documents/organization/265662.pdf>

42 CtEDO, Cauza *Mozer v. Moldova și Rusia*, cererea nr.11138/10 din 23 februarie 2016/ [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Mozer"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-161055"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

fi considerate ca fiind adoptate în temeiul unei tradiții judiciare compatibile cu standardele internaționale în domeniul drepturilor omului.

Totodată, Curtea a ajuns la concluzia că "instanțele judiciare" și alte "autorități" din "RMN" nu sunt în drept să dispună arestul sau detenția persoanelor, având în vedere faptul că acestea fac parte dintr-un sistem care operează „în temeiul unei constituții și legislații” ce nu reflectă o tradiție judiciară compatibilă cu CEDO pentru a permite persoanelor să beneficieze de garanțiile acesteia.

Astfel, reieșind din principiile stabilite de Curte în cauza *Mozer v. Republica Moldova și Federația Rusă*, și analiza făcută în rezultatul monitorizării situației privind aplicarea arestului preventiv în regiune după perioada în care au avut loc faptele în această cauză, constatăm că unul din drepturile des încălcate în regiune, rămîne a fi și în 2016 - dreptul la libertate și siguranța personală. Acest drept interferează cel mai frecvent cu încălcarea altor drepturi de a nu fi supus torturii sau chiar dreptul la viață. Or, condițiile în care persoanele sunt lipsite de libertate în regiunea transnistreană pun în pericol sănătatea și viața fiecărei persoane deținute.

Este deja un fapt obișnuit când "instanțele de judecată" din regiune, în majoritatea cazurilor, sunt de partea acuzării și trimit o persoană în izolator chiar la prima cerere a acuzării. În contextul descris, nu ar fi greșit să susținem că în regiunea transnistreană este stabilită deja o practică unde arestul este aplicat ca regulă și nu ca o măsură excepțională.

Lipsa garanțiilor procedurale în "legislația RMN" la examinarea cauzelor privind aplicare arestului preventiv.

Prevederile procedural-penale ale "RMN" nu sunt clare și previzibile, nu enumeră clar și explicit care sunt temeiurile pentru care ar putea fi aplicată cea mai severă măsură preventivă – arestul. În umbra unor formulări clișee folosite de "instanțe" se ascunde o lipsă totală de temeinicie a arestării persoanelor, or "anchetatorii" nu se deranjează prea mult în a colecta și a prezenta probe "instanței" care să poată justifica oarecum aplicarea acestei măsuri preventive excepționale.

În cazul infracțiunilor grave, arestul este aplicat automat fiecărui bănuț/învinuit potrivit "legislației" în temeiul existenței doar a unui singur motiv - gravitatea infracțiunii pentru care este bănuț, învinuit.⁴³

De asemenea "CPP al RMN" conține o prevedere potrivit căreia arestul preventiv se aplică, dacă pentru infracțiunea învinuită legea prevede o sancțiune de peste 3 ani privațiune de libertate, în cazul în care nu este posibil de aplicat o altă măsură preventivă "mai ușoară", iar în demersul organului de anchetă este suficient de indicat doar motivele și temeiurile arestului preventiv.⁴⁴

"Legislația" aplicată în regiunea transnistreană prevede detenție bazată doar pe motivul lipsei vizei de reședință în "RMN"⁴⁵. Respectiv, populația de pe malul drept al Nistrului și cetățenii străini pot fi reținuți în mod automat și plasați în arest preventiv doar în baza unei presupuneri că ei ar putea să se eschiveze.

43 Art.78 „CPP al RMN”: persoanele acuzate de comiterea infracțiuni grave și deosebit de grave (...), precum și persoanele condamnate anterior de două ori pentru infracțiuni grave sau deosebit de grave, arestul preventiv poate fi aplicat doar în temeiul gravității infracțiunii/<http://www.vspmr.org/legislation/laws/zakonodatelnie-akti-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-v-sfere-sudoustroystva-i-protse-sualjnogo-prava/ugolovno-protse-sualjnij-kodeks-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki.html>

44 Alin.1 art.78 „CPP al RMN”/<http://www.vspmr.org/legislation/laws/zakonodatelnie-akti-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-v-sfere-sudoustroystva-i-protse-sualjnogo-prava/ugolovno-protse-sualjnij-kodeks-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki.html>

45 Alin. 16 art. 78 "CPP RMN"/ <http://www.vspmr.org/legislation/laws/zakonodatelnie-akti-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-v-sfere-sudoustroystva-i-protse-sualjnogo-prava/ugolovno-protse-sualjnij-kodeks-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki.html>

În toate cauzele penale, la materialele cărora Asociația Promo-LEX a avut acces, am constatat că la aplicarea măsurii preventive - arestul, "instanța" invocă în încheierile sale drept temei, unele formulări șablonate comune mai multor cauze, precum:

- caracterul grav al infracțiunii incriminate, "instanța" are toate motivele de a presupune că învinuitul ar putea să se eschiveze de la "urmărirea penală" și examinarea cauzei în "judecată" și să săvârșească alte infracțiuni;
- aflându-se la libertate ar putea împiedica stabilirea adevărului;
- necesitatea efectuării unor acțiuni procesuale necesare finalizării "urmăririi penale".

Este deja o problemă sistemică când "instanța" alege arestul preventiv în baza unor temeuri abstracte și a unor informații neconfirmate de materialele aflate în posesie. În contextul descris nu ar fi greșit să susținem că în regiunea transnistreană este stabilită deja o practică unde arestul preventiv are un caracter obligatoriu, în unele situații indiferent de necesitatea aplicării acestuia și lipsa de temeuri verosimile de a-l aplica.

Se menține practica când persoanele lipsite de libertate în "RMN", așteaptă sentința în custodia "organelor miliției" și nu întotdeauna sunt transferate la timp în "izolatoarele" de pe lângă penitenciare, prin urmare riscul de a fi supus relexor tratamente din partea "organelor de anchetă", sunt extrem de mari. Aceasta este confirmat chiar de "Ombudsmanul" din regiune în raportul său pe 2016.⁴⁶

Asociația Promo-LEX continuă să primească plângeri de la rudele victimelor plasate în arest preventiv în izolatoarele din regiunea transnistreană. Unul dintre cele mai recente cazuri documentate de Asociația Promo-LEX a fost cazul cetățeanului Lypovchenko,⁴⁷ care a fost condamnat la 3 ani și 6 luni de închisoare de către "Judecătoria or. Tiraspol", pentru mențiunea făcută într-un caiet vechi: „în Transnistria se poate de făcut ordine doar dacă vor fi introduse forțele ONU". Sentința a fost emisă în lipsa lui pentru că în opinia judecătorului „prea mult vorbea". Inițial, a fost plasat în arest preventiv fără a se indica termenul arestului. Deși starea acestuia se agrava în fiecare zi, arestul era periodic prelungit nejustificat folosindu-se la maxim fraze tip generalizate.

Nu este un exemplu unic, ci o practică deja sistemică de aplicare inițială a arestului fără să fie specificat termenul expirării acestuia, invocând drept justificare - doar caracterul social-periculos al infracțiunii incriminate.

Astfel, "judecătorii" care dispun arestul, consideră că doar caracterului grav al infracțiunii incriminate este suficient motiv de a presupune că deținutul ar putea să se eschiveze de la "urmărirea penală" și să săvârșească alte infracțiuni nefăcând referire și neexaminând nici o probă în acest sens.

Pe lângă setul standard de formule utilizate de "instanțele" din regiune, cel de mai frecvent argument utilizat, este faptul precum că persoana învinuită este cetățean al Republicii Moldova și ar putea să se eschiveze.

46 "În Transnistria persoanele condamnate pentru prima dată, sunt deținute împreună cu persoanele condamnate de mai multe ori"http://pitkamnet.mediacenter.md/pridnestrovie/docladi_acti_reagirovania/1369-v-pridnestrove-vpervye-osuzhdennye-k-lisheniyu-svobody-soderzhatsya-s-licami-neodnokratno-sudimymi.html

47 Tortura în regiunea transnistreană este o normă - Cazul Lypovchenko/<https://promolex.md/1491-tortura-in-regiunea-transnistreana-este-o-norma-cazul-lypovchenko/?lang=ru>
Moldova, Republic of: Ill-treatment and denial of adequate medical care for Mr. Oleksandr Lypovchenko <http://www.omct.org/urgent-campaigns/urgent-interventions/moldova/2016/05/d23784/>

Prelungirea "automată" a termenului arestului și ineficiența controlului judiciar

O garanție importantă este existența unui control jurisdicțional periodic al legalității detenției. Dreptul la un control jurisdicțional de detenție trebuie să fie aplicat persoanelor care sunt supuse oricărei forme de privare de libertate, fie ea ilegală sau legală,⁴⁸ și necesită un acces efectiv la un "tribunal independent și imparțial" pentru a contesta ilegalitatea detenției lor, iar persoanele sau reprezentanții acestora trebuie să aibă posibilitatea de a fi audiați în fața acestei "instanțe".

Deși "legea" aplicată în regiune prevede dreptul de a contesta încheierile prin care se dispune arestul, aceasta însă nu indică clar o garanție ca acest mecanism să fie unul real, și nu doar teoretic. De aici și în permanență, prelungirea se face automat fără o evaluare reală a motivelor de necesitate a menținerii arestului.

La menținerea arestării preventive, la judecarea contestațiilor de către „judecătoria supremă a RMN” se utilizează motivare identică, repetitivă și șablonată. În nici un caz monitorizat sau reprezentat de Asociația Promo-LEX, nu s-a găsit o justificare în mod concret a necesității menținerii arestului preventiv. Deseori se invocă riscul de a eschivare de la "urmărirea penală", însă nu se furnizează nici o informație factuală privind încercările reclamantului de a se sustrage de la anchetă sau examinarea cauzei în "judecată". De asemenea se invocă necesitatea finalizării anchetei, care nu poate constitui în sine un motiv pertinent și suficient pentru a menține o persoană în arest preventiv. "Instanțele" nu analizează variantele alternative arestării preventive.

În toate cauzele în care inițial persoana era plasată în arest și care era învinuită de infracțiuni din categoria celor grave, prelungirea acestui arest se face automat, controlul "judecătoresc" fiind doar unul formal, ceea ce echivalează de fapt cu lipsa acestuia, chiar și în cazul în care sunt motive temeinice de a nu aplica arestul. Astfel, la prelungirea mandatului de arest, așa-numitele "instanțe" în cele mai multe cauze, plagiază integral încheierile anterioare și invocă același motiv - *caracterul social periculos al infracțiunii incriminate și probabilitatea săvârșirii altor infracțiuni, eschivarea de la presupusa anchetă și finalizarea acesteia*.

Instanțele și alte autorități ale "RMN" nu satisfac condițiile privind independența și imparțialitatea

Până în 2012, în regiune a fost aplicată legislația sovietică (Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească), cu unele modificări neesențiale. În 2012 au loc anumite reforme, e modificată legislația penală (inclusiv prevederile CPP), au loc reforme instituționale în organele de forță. În linii generale, are loc procesul de armonizare a legislației locale cu cea a Federației Ruse. Reforma în sistemul judecătoresc a pornit de la numirea unor persoane fidele liderului de la Tiraspol (pe atunci liderul E. Șevciuc) în funcția de președinți ai instanțelor. Aceștia utilizând traficul de influență, au confirmat zeci de atacuri rider, condamnări la indicația liderului de la Tiraspol. Nu există un cadru normativ care ar garanta calitate "corpului judecătoresc".

CtEDO a apreciat că pentru a stabili faptul dacă un organ judiciar este sau nu independent, urmează a fi analizate următoarele elemente: procedura de numire a membrilor ei, durata activității în această calitate, existența garanțiilor de împiedicare a presiunilor asupra acestora și dacă acest organ are atributele externe ale independenței. Curtea a stabilit că organul judiciar trebuie să fie independent. Declarația de la Beijing prevede încă un criteriu, cel al independenței

48 CtEDO, Cauza A. și Alții c. Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, par. 202.

persoanei și impune ca pregătirea sa să fie de cea mai înaltă calificare juridică⁴⁹. Ca urmare, trebuie să existe un mecanism independent responsabil pentru recrutarea și sancționarea disciplinară a magistraților. CoE prevede că autoritatea competentă în privința selecției și carierei judecătorilor trebuie să fie independentă față de executiv și administrație.⁵⁰

În consecință, potrivit actelor ce reglementează funcționarea "sistemului justiției" în regiune, procedura de numire a "judecătorilor" este una formală și netransparentă, deoarece numirea lor este departe de procedura indicată. Metode de selectare, numire a judecătorilor, nu corespund standardelor internaționale privind independența judiciară. Independența sistemului judiciar este una declarativă, or puterea executivă în persoana președintelui administrației de la Tiraspol și "Ministerul Justiției" au pârghii de control asupra diferitelor sfere ale "sistemului judiciar".⁵¹

*Potrivit presupusei Constituții a "RMN" - "Președintele" este garantul independenței justiției.*⁵²

Se pare că garantul independenței sistemului judiciar este șeful puterii executive, care de altfel, numește judecătorii. Deși potrivit standardelor internaționale, autoritatea judiciară trebuie să fie independentă atât executiv și cât și părțile în proces.

Procedura de numire a judecătorilor este una formală. Numirea "judecătorilor orășenești" și celor din cadrul "Judecătoriei Supreme" îi revine "Președintelui RMN". Acesta poate decide contrar recomandărilor Departamentului judiciar⁵³ sau a comisiilor de calificare conduse, de fapt, de președinții judecătorilor, numiți, la fel de "președintele RMN". Un organ alternativ și independent care să monitorizeze și reacționeze nu există, iar societatea civilă și presa locală este redusă la tăcere sau ignorată.

Instituția "judecătorilor de instrucție" în regiune nu există, iar mandatele de arest sunt emise de "judecători", ce pot ulterior participa la judecarea cauzei. Este esențial ca procedura desfășurată în fața unui "tribunal" care ar fi competent în sensul art. 5 al Convenției, trebuie să posede toate trăsăturile unui proces echitabil în sensul art. 6, mai ales în materie de independență și imparțialitate. Prin urmare, imparțialitatea riscă să fie pusă la îndoială dacă același "judecător" care s-a expus asupra aplicării arestului și prelungirii acestuia, s-a expus și asupra vinovăției persoanei deținute.

În concluzie, în lipsa unui "sistem judiciar" legitim în regiunea transnistreană bazat pe o tradiție judiciară compatibilă cu CEDO, deținerea oricăror persoane în penitenciarele din regiune va fi și în continuare ilegală și arbitrară.

Arestul dispus de "instanțele RMN" depășește limitele rezonabile

O altă problemă gravă constatată la aplicarea arestului în regiunea transnistreană este aplicarea acestuia pe perioade excesive, devenind deja o practică represivă constantă împotriva oamenilor de afaceri în mod special, pentru a le prelua afacerile. Această practică vicioasă în mare parte

49 Pct. 14 și 15 din Declarația de la Beijing/ http://www.cristidanilet.ro/continut/carti-monografii/2007-ghid-factori-presiune-conflicte-interesei/128-03-independența-i-imparialitatea-justiiei-standarde-internationale#_ftn26

50 Principiul I pct 2 lit c) din Recomandarea (94) 12 a CoE/ http://www.cristidanilet.ro/continut/carti-monografii/2007-ghid-factori-presiune-conflicte-interesei/128-03-independența-i-imparialitatea-justiiei-standarde-internationale#_ftn26

51 După susținerea examenului de către candidat, Comisia de calificare a judecătorilor verifică din nou aceleași acte prezentate înainte de examen, după care emite o decizie de admitere sau respingere, care poate fi contestată. Dacă candidatura persoanei este acceptată, comisia trimite materialele la Președintele judecătoriei, care le retrimite "Președintelui RMN" pentru a emite decretul de numire în funcție.

52 Articolul 80 din "Constituția RMN".

53 Din 2005 acest Departament judiciar este condus de o persoană (Curisico Vladimir) care până la numirea sa în funcție activa în "procuratura RMN", însă nu se indică în ce calitate a activat/ <http://supcourtpmr.org/sud-deportam.html>

este determinată de presupusa "legislație procedurală" aplicată, cât și de subordonarea politică și mentalitatea sovietică a "corpului judecătoresc" ilegal constituit în regiunea transnistreană.

Potrivit art. 79 "CPP al RMN", arestul persoanei nu poate depăși 2 luni, iar în caz de imposibilitate a finalizării urmăririi penale, în absența motivelor de modificare sau anulare a arestului preventiv, această perioadă poate fi prelungită până la 6 luni. Însă, potrivit unei alte reglementări (art.212/1) care completează articolul menționat, prevede că și acest termen poate fi prelungit în caz de necesitate cu încă 3 luni. În cazul persoanelor învinuite de infracțiuni grave și deosebit de grave este stabilit un termen de 12 luni de arest, însă acesta la fel poate fi prelungit potrivit art. 212/1 "CPP al RMN" cu 3 luni de către "instanță" de câte ori e necesar. Nu se indică limita acestor prelungiri.

Acest fapt este confirmat nu doar de nenumărate cauze unde persoanele au fost ținute în arest perioade îndelungate, dar și de Thomas Hammarberg, Senior Expert care încă în 2013, în raportul său a specificat problema termenului de plasare în arest în regiunea transnistreană. Potrivit Expertului, regula este ca prelungirea perioadei de detenție poate fi decisă de către un judecător și perioada maximă de timp pentru ancheta preliminară este de nouă luni în cazul infracțiunilor minore și 18 luni în cazul infracțiunilor mai grave. Cu toate acestea, în cazul în care procedurile judiciare au început, perioada de detenție poate fi prelungită prin decizie de către instanța de judecată fără a se indica o limită de timp.⁵⁴

54 Raportul din 14 februarie 2013 privind Drepturile Omului în Regiunea Transnistreană a Republicii Moldova/ de Thomas Hammarberg Expert Superior <https://assets.documentcloud.org/documents/889086/raport-onu-drepturile-omului-in-transnistria.pdf>

RECOMANDĂRI

Recomandări privind reducerea aplicării arestului preventiv:

1. Implementarea Rezoluției 2077 (2015)¹ adoptată de Asambléa Parlamentară⁵⁵ a CoE și susținută prin vot de Republica Moldova,⁵⁶ care solicită statelor-membre să întreprindă măsuri în vederea reducerii aplicării arestului preventiv prin:

- Creșterea gradului de responsabilizare (conștientizare) în rândul procurorilor și a judecătorilor cu privire la limitele legale prevăzute de cadrul legal național/CEDO privind aplicarea arestului preventiv și cu privire la consecințele negative a arestului preventiv asupra deținuților, familiilor acestora și societății în ansamblu;
- Asigurarea faptului că judecătorii nu vor suferi careva consecințe negative pentru respingerea demersului procurorului privind aplicarea arestului preventiv;
- Asigurarea practică a egalității armelor între învinuire și apărare, asigurând-le avocaților acces liber la deținuți și la materialele trimise de procuror în judecată pentru confirmarea arestării persoanei;
- Excluderea practicii de folosire a arestului preventiv în alte scopuri decât administrarea justiției.

2. Implementarea recomandării CDO⁵⁷ prin înaintarea unei inițiative de reducere a duratei reținerii unei persoane până la cel mult 48 de ore.

3. Reducerea la maxim a aplicării măsurilor preventive sub formă de arest preventiv față de minori.

4. Îmbunătățirea instruirii speciale a judecătorilor și procurorilor în ceea ce privește perfecționarea capacităților profesionale ale acestora privind utilizarea corectă a practicii CtEDO la examinarea și aplicarea măsurilor preventive privative de libertate.

Recomandări privind dreptul la libertate și siguranța persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale:

5. Implementarea eficientă și cât mai rapidă a recomandărilor mecanismelor internaționale,⁵⁸ în special:

- Abrogarea prevederilor legislative care permit privarea arbitrară de libertate a persoanelor cu dizabilități și adoptarea unui cadru legislativ, care ar interzice detenția psihiatrică civilă sau penală doar pe baza unui diagnostic psihiatric și / sau a unui risc perceput de pericol pentru sine sau pentru alții;

55 Rezoluția Adunării Parlamentare 2077 (2015) 1 /Aplicarea abuzivă a detenției preventive în statele părți la Convenția Europeană a Drepturilor Omului <http://semantic-pace.net/tools/pdf.aspx?doc=aHR0cDovL2Fzc2VtYmx5LmNvZS5pbmQvbnNveG1sL1hSZWYyWDJlURXlLWV4dHluYXNwP2ZpbGVpZD0yMjltwNiZsYW5nPUV0&xsl=aHR0cDovL3NlbWFudGljcGEjZS5uZXQvWHNsdC9QZGYvWFJlZi1XRC1BVC1YUWwYUJERGLnhzbA=&xsltparams=ZmlsZWlkPTlyMjA2>

56 Voting results <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-DocDetails-en.asp?FileID=22206&lang=en>

57 Concluzii finale privind cel de-al treilea raport periodic al RM la CDO (CCPR/C/MDA/CO/3 din 18 noiembrie 2016) http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2fC%2fMDA%2fCO%2f3&Lang=en

58 Raportul Raportorului Special privind drepturile persoanelor cu dizabilități referitor la misiunea sa în Republica Moldova din 2 februarie 2016/ <http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/A%20HRC%2031%2062%20Add.2%20ro.pdf>; Raportul Comitetului ONU privind Drepturile Persoanelor cu dizabilități din 12 aprilie 2017/ http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2fC%2fMDA%2fCO%2f1&Lang=en; Concluziile finale privind cel de-al treilea raport periodic al RM la CDO (CCPR/C/MDA/CO/3 din 18 noiembrie 2016) http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2fC%2fMDA%2fCO%2f3&Lang=en

- A opri imediat orice intervenție sau tratament coercitiv în domeniul sănătății mintale sau orice alte situații, fără consimțământul liber și în cunoștință de cauză de către persoanele în cauză;
- Să se asigure persoanelor cu dizabilități, învinuite de săvârșirea unei infracțiuni, dreptul la un proces echitabil în condiții egale cu ceilalți.

Recomandări privind dreptul la libertate și siguranța persoanei în regiunea transnistreană:

6. Guvernul Republicii Moldova trebuie să asigure includerea pe agenda de negocieri a subiectelor legate de monitorizarea, promovarea și apărarea drepturilor omului în regiunea transnistreană.

7. Autoritățile constituționale trebuie să retragă «declarațiile» privind limitarea teritorială de aplicare a Protocoalelor Opționale la PIDCP, formulate de Republica Moldova odată cu ratificarea acestora.

8. Guvernul Republicii Moldova trebuie să implementeze recomandările formulate în cadrul revizuirii EPU a Moldovei de către Consiliul ONU pentru Drepturile Omului și Comitetul ONU pentru Drepturile Omului, în special:

- Revizuirea politicilor în vederea întreprinderii măsurilor necesare pentru asigurarea persoanelor din regiunea transnistreană cu acele drepturi garantate de PIDCP.⁵⁹

9. Guvernul Republicii Moldova să inițieze elaborarea unui dialog pentru a identifica propuneri întru crearea unui mecanism eficient de monitorizare a situației privind drepturile omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova cu implicarea societății civile.

10. Guvernul Republicii Moldova să inițieze elaborarea unui mecanism pentru a contribui la apărarea și asistența victimelor încălcărilor drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în regiunea transnitreană.

59 Concluzii finale privind cel de-al treilea raport periodic al Republicii Moldova la CDO din 18 noiembrie 2016 (CCPR/C/MDA/CO/3 din 18 noiembrie 2016) http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2fC%2fMDA%2fCO%2f3&Lang=en; Raport preliminar al Grupului de lucru privind Evaluarea Periodică Universală* Republica Moldova din 8 noiembrie 2016 http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/UPR%20Recommendations%202016_RO.pdf

Anexa nr.1
Recomandările Consiliului Europei

Nr. Recomandării	Denumirea documentului
Recomandarea Nr. R (92) 16	referitoare la regulile europene asupra sancțiunilor aplicate în comunitate
Recomandarea Nr. R 22 (99)	cu privire la supraaglomerarea închisorilor și inflația populației închisorilor
Recomandarea Rec (2000)22	în legătură cu îmbunătățirea implementării regulilor europene privind sancțiuni și măsuri comunitare
Recomandarea Rec (2003) 22	a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la liberarea condiționată
Recomandarea Rec (2006)13	privind detenția provizorie, condițiile în care are loc aceasta, precum și aplicarea garanțiilor împotriva abuzului
Recomandarea Rec No. R(98) 71	cu privire la chestiuni etice și organizaționale legate de asistența medicală în penitenciare
Rezoluția 2077 (2015)1	cu privire la aplicarea excesivă a arestului preventiv în statele care au ratificat CEDO

Anexa nr.2

1	Feodor Neicovcen și Fiodor Moscoglo c. Republicii Moldova, comunicată la 1 septembrie 2016.
2	Galina Enachi c. Republicii Moldova, comunicată la 28 iunie 2016.
3	Serghei N. Yesipov c. Republicii Moldova și Federației Ruse, comunicată la 16 iunie 2016.
4	Igor Bondarenco c. Republicii Moldova, comunicată la 16 iunie 2016
5	Elena Dobrovițchi c. Republicii Moldova și Federației Ruse comunicată la 16 iunie 2016
6	Valerii Istratii c. Moldovei și Federația Ruse, comunicată la 16 iunie 2016
7	Ostap Popovschi c. Republicii Moldova și Federației Ruse, comunicată la 16 iunie 2016
8	Alexandru Ursu c. Republicii Moldova și Federației Ruse, comunicată la 16 iunie 2016
9	Natalya Shapoval c. Federației Ruse, comunicată la 16 iunie 2016
10	Oksana Ionova c. Republicii Moldova și Federației Ruse, comunicată la 16 iunie 2016
11	Valentin Babchin c. Republicii Moldova și Federației Ruse, comunicată la 16 iunie 2016
12	Ivan Rosip c. Republicii Moldova și Federației Ruse, comunicată la 16 iunie 2016
13	Alexandru Ialamov c. Republicii Moldova, comunicată la 8 iunie 2016
14	Oleg Iurcovschi și alții c. Republicii Moldova, comunicată la 22 februarie 2016

Anexa nr.3

Extras din Planul național de acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană pentru anii 2014 - 2016

1	În cauza <i>Balakin c. Republicii Moldova</i> (59474/11) din 26.01.2016, CtEDO a constatat violarea art. 5 § 3 CEDO sub aspectul motivării insuficiente a arestării timp de 29 luni. Instanțele judecătorești n-au argumentat presupunerile lor privind pericolul eschivării reclamantului sau posibilitatea unei recidive, eventuala posibilitate de falsificare a probelor sau influențarea martorilor după mai mult de doi ani de la începerea procedurii.
2	Similar cauzei precedente, în cauza <i>Caracet c. Republicii Moldova</i> (16031/10) din 16.02.2016, CtEDO de asemenea a considerat că a existat o încălcare a art. 5 § 3 CEDO, or arestul preventiv timp de 14 luni și jumătate a fost motivat insuficient. Astfel, instanțele de judecată naționale n-au explicat pentru care motiv au constatat că, în caz de eliberare, reclamantul se va sustrage, va comite alte infracțiuni sau va tulbura ordinea publică, și n-au demonstrat cum reclamantul ar putea împiedica îndeplinirea justiției sau influența martorii, în special după finele anchetei penale.
3	În cauza <i>Savca c. Republicii Moldova</i> (17963/08) din 15.04.2016, CtEDO a constatat violarea art. 5 § 1 CEDO, or detenția reclamantului în arest preventiv peste termenul maxim de 12 luni prevăzut de Constituție a fost ilegală, în condițiile în care legea și anume art. 186 alin. (9) CPP, nu prevedea clar în ce circumstanțe putea fi prelungită detenția acestuia.
4	Cauza <i>Buzadji c. Republicii Moldova</i> (23755/07) din 05.07.2016 prin care CtEDO a constatat violarea art. 5 § 3 CEDO ca urmare a lipsei motivelor relevante și suficiente pentru arestarea preventivă a reclamantului timp de 10 luni este una de referință pentru respectarea libertății individuale și a siguranței persoanei. În această hotărâre, CtEDO întins limitele obligație judecătorilor de a motiva deciziile de arestare, or simpla bănuială rezonabilă privind săvârșirea infracțiunii nu mai este suficientă pentru justificarea inițială a arestării. Menținerea unei persoane în detenție din cauza pasivității procurorului în obținerea probelor reprezintă o încălcare evidentă a prezumției de libertate. Detenția unei persoane după finalizarea anchetei numai pentru ca aceasta să se familiarizeze cu dosarul de urmărire penală și să își pregătească apărarea este de asemenea incompatibilă cu art. 5 §3 din Convenție
5	La 23 februarie 2016, CtEDO a emis hotărârea în cauza <i>Mozer c. Republicii Moldova și Federației Ruse</i> (no. 11138/10). Importanța cauzei Mozer se referă la dezvoltarea jurisprudenței CtEDO privind conformitatea cu CEDO a actelor emise de „sistemul judiciar” din regiunea transnistreană. Poziția luată în cauza respectivă va servi drept precedent la examinarea cauzelor viitoare. CtEDO a reiterat jurisprudența sa anterioară potrivit căreia simplul fapt că anumite acte sau decizii ce restrâng drepturile persoanelor sunt emise de autorități ale unor regiuni nerecunoscute la nivel internațional nu duce automat la incompatibilitatea acestora cu standardele CtEDO (de ex: Cipru c. Turciei, §231, 236, 237). Contează dacă sistemul din care fac parte aceste autorități reflectă „tradițiile judiciare compatibile cu CEDO”. În concluzie, CtEDO consideră că orice limitare a drepturilor garantate de CEDO printr-un act emis de „sistemul judiciar transnistrean” este contrară CEDO. Curtea a reiterat constatările sale din alte hotărâri anterioare, precum că acțiunile „autorităților transnistrene” sunt imputabile Federației Ruse. ¹

1 Constatare CtEDO: „Deciziile emise de „sistemul judiciar” transnistrean nu sunt compatibile cu CEDO”/CRJM
<http://www.crjm.org/constatarea-ctedo-deciziile-emise-de-sistemul-judiciar-transnistrean-nu-sunt-compatibile-cu-cedo/?output=pdf>

Anexa nr.4

UNELE DIN PRINCIPALELE CHESTIUNI DE PE AGENDA CM al CoE: ¹	
Legalitatea detenției și alte chestiuni conexe:	
Încălcarea dreptului la libertate în contextul arestării persoanelor în lipsa suspiciunii rezonabile	<i>Grupul Guțu (20289/02)</i> Hot. Finală din 07/09/2007 Procedura avansată <i>Grupul Mușuc (42440/06+)</i> Hot. finală din 06/02/2008 Procedura avansată <i>Grupul Brega (52100/08+)</i> Hot. finală din 20/07/2010 Procedura avansată
Alte aspecte de violare a dreptului la libertate în contextul detenției ilegale:	
Lipsa motivelor relevante și suficiente pentru arestul preventiv și prelungirea acestuia; Refuzul nejustificat de a permite apărării acceseze materialele dosarului	<i>Grupul Șarban (3456/05+)</i> Hot. finală (04/01/2006) Procedura avansată

1 Country factsheet /Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680709756>